

Tid för en ny högskola

Stockholm 1869: 76 personer vill starta en högskola

Om de 76 undertecknarna av "Inbjudning att lemna bidrag till upprättande af en Högskola i Stockholm" och konstituerandet av Högskoleforeningen år 1869

Pia Bjerén Fürstenbach

© Högskoleföreningen i Stockholm 2019
Grafisk form: Kerstin Kåverud
Tryck: Trydells Tryckeri AB, Laholm 2019
ISBN 978-91-519-2606-3

INNEHÅLL

Inledning	5
<i>Syftet med skriften</i>	6
<i>Den studerade processen</i>	7
 Förutsättningarna	 12
<i>Tidiga idéer om ett universitet i Stockholm</i>	13
<i>Politiska omvälvningar, ståndsriksdagens upplösning, representationsreformen och tillkomsten av Stockholms stadsfullmäktige</i>	15
<i>Huvudstadens modernisering – den moderna stadens framväxt på 1850-talet</i>	17
 Stockholm på 1860-talet	 20
<i>Stadens liv</i>	20
<i>Lärokurs för fruntimmer och dess betydelse för "högskolefrågan i Stockholm"</i>	22
<i>Offentliga föreläsningar</i>	23
<i>Decemberkommittén</i>	23
 Internationella influenser	 26
<i>Collège de France i Paris, Royal Institution i London</i>	26
<i>Humboldtuniversitetet i Berlin</i>	27
 Inbjudan den 14 oktober 1869	 28
<i>Programförklaringen</i>	28
<i>Versioner och ändringar</i>	31

Undertecknarna	33
<i>Om undertecknarna, grupperingar, personer, yrken och institutioner</i>	33
<i>Sex sfärer</i>	34
<i>Några ledande personer</i>	40
Kvinnorna som inte undertecknade	45
Slutord	49
Summary	51
Bilagor	53
<i>Bilaga 1. "Inbjudning att lämna bidrag till upprättande af en Högskola i Stockholm" (faksimil)</i>	54
<i>Bilaga 2. Protokoll hållet vid Högskoleföreningens i Stockholm sammanträde den 20 oktober 1869 (faksimil)</i>	62
<i>Bilaga 3. Korta biografier</i>	66
Källor och litteratur	76
<i>Otryckta källor</i>	76
<i>Tidningar</i>	77
<i>Tryckta källor</i>	77
<i>Litteratur</i>	77

Inledning

Grunden till Stockholms högskola, sedan 1960 Stockholms universitet, lades under 1860-talet och åren dessförinnan. Centralfigurer är de 76 personer som den 14 oktober 1869 undertecknade *"Inbjudning att lemna bidrag till upprättande af en Högskola i Stockholm"*.¹ Några dagar senare, den 20 oktober, konstituerades formellt Högskoleföreningen i Stockholm.² Föreningen firar därmed 150 år 2019.

Den drygt sexsidiga tryckta inbjudningen är, förutom en vädjan om ekonomiskt stöd från Stockholms invånare, en programförklaring där man redogör för de övergripande skälen till varför en högskola i Stockholm är viktig. Den relativt detaljerade beskrivningen av den tänkta organisationen visar att frågan vuxit fram under en längre tid. De första diskussionerna torde några av dem som kom att tillhöra "76-mannagruppen" ha fört långt tidigare. Varför ser programförklaringen ut som den gör? Vilka perspektiv lägger undertecknarna särskild vikt vid? Eller: Vilka ideologiska motiv kan man utläsa ur programförklaringen?

1. *"Inbjudning att lemna bidrag..."*. Volym Inneliggande handlingar till protokollen A 2:1 1869–1971, Bilaga.

2. *Protokoll 20 oktober 1869*. Volym Inneliggande handlingar till protokollen A 2:1 1869–1871, Bilaga.

"Inbjudning..." beskriver och analyserar den ökande konkurrensen från stora nationer, som små stater möter, att Sverige därför behöver öka och fördjupa satsningar inom skilda områden. Huvudstadens betydelse i dessa satsningar anser man vara central. En ny högskola bör kunna bidra till en ökad samverkan mellan de institutioner inom vetenskap och utbildning som redan finns på plats. Betydelsen av samarbeten lokalt och internationellt inom utbildning och forskning lyfts fram som en framgångsfaktor och särskilt viktig utifrån Sveriges ställning och roll som ett litet land. Huvudstaden är ett kulturellt nav och en förutsättning för att lyckas med moderniseringen. I detta ligger också att göra utbildning – också på högre nivåer – tillgänglig för kvinnor.³ Vid denna tid är universiteten ännu inte öppna för kvinnor, det sker först 1873. Elementarläroverken går snabbt framåt i Stockholm och en logisk följd blir att lokal efterfrågan på högre utbildning ökar.

Syftet med skriften

Det var fler som under 1850- och 1860-talen diskuterade behovet av och möjligheten till en högskola i huvudstaden än de 76 som slutgiltigt ställde sig bakom och undertecknade *"Inbjudning..."* samt konstituerade Högskoleföreningen i Stockholm i oktober 1869. Från och med Högskoleföreningens andra möte den 23 oktober är medlemmarnas antal 75. Professor Axel Erdmann deltar inte i möten efter den 23 oktober, han avlider den 1 december 1869.

Föreliggande skrift fokuserar på de insatser som gjordes av 76-mannagruppen. Vilka fora var dessa personer verksamma i och vilken betydelse kom de att ha för denna nya stora fråga? Även några av de personer som tidigare under 1800-talet pläderade för ett lärosäte, ett "universitet", i huvudstaden kommer att uppmärksammas.

3. *"Inbjudning..."*

Vilka var de 76 undertecknarna, vilka var deras bevekelsegrunder för att lägga så mycket av sin tid på just en högstola, som särskilt vissa av ledamöterna måste ha gjort. I vilka sammanhang fanns de, med dagens språk, vilka "nätverk" ingick de i? Allt går inte att klarlägga, främst beroende på det relativt begränsade antal protokoll och andra handlingar som finns från Högstoleföreningens första tid.

Denna skrift avser att närmare uppmärksamma de här personerna som, samtidigt med andra engagemang för att utveckla och stärka Stockholm som stad, drev frågan om ett universitet eller en högstola i huvudstaden. Det var deras insatser som sedan utmynnade i sammansättning av en styrelse för den kommande högstolan och därmed till att föreläsningar kunde börja hållas 1878. Det kom att dröja 82 år innan den, dittills till stor del fortfarande privat finansierade högstolan, blev ett statligt universitet 1960.

Den studerade processen

1860-talet i Sverige leder fram mot en alltmer dynamisk tid då trycket och förväntningarna på Stockholm som huvudstad växte. Det går inte att skriva om Högstoleföreningens tillkomst och bakgrund utan att redovisa något om vad som hände under dessa år. Allt detta utgjorde förutsättningar för att en högstola skulle kunna inrättas.

Av största betydelse var det 1863 tillkomna Stockholms stadsfullmäktige, där ledamöter i olika beredningsorgan drev på och konkretiserade idén om en högstola i Stockholm. De starka banden till staden kan inte nog understrykas, Stockholms högstola kom att bli just stadens högstola. Flera stadsfullmäktigeledamöter var under olika perioder verksamma i riksdagen och bidrog även i rollen som riksdagsmän, både före och efter representationsreformen 1865, till att i riksdagen driva frågan. Nämnas kan att under riksdagsåret 1853/54 lades det fram en motion "om indragning af universiteten i Upsala och Lund samt inrättande af ett sådant i Stockholm". Den avslogs. Greve Carl Henrik Anckarsvård motionerade vid flera

riksdagar under 1850-talet i frågan om en institution i huvudstaden för vetenskapligt utbyte. "Vad som föresvävade Anckarsvärd var att man i Stockholm skulle kunna upprätta en motsvarighet till Collège de France i Paris skriver Per Thullberg i boken *Stockholms universitet 1878–1978*.⁴ Frågan återkom riksdagsåret 1865/66, denna gång med ett något mer avgränsat perspektiv. "Motion om utredning af frågan ang. inrättande af ett universitet i Stockholm". Det hjälpte inte, även denna avslogs.⁵ Den 3 januari 1866 – under ståndsriksdagens sista tid och rubriken "Diskussionen i universitetsfrågan" redovisar *Nya Dagligt Allehanda* under fyra spalter i tidningen ingående de synpunkter som framförts av olika riksdagsmän för och emot ett nytt lärosäte i Stockholm.⁶

Debatterna i riksdagen och i stadsfullmäktige redovisades och följdes noggrant i pressen, bland annat i *Nya Dagligt Allehanda* och i Aftonbladet.⁷ Dessa två tidningar kom att inta olika ståndpunkter i frågan om en högskola i Stockholm, framförallt i frågan om tillträde för kvinnor till utbildning vid den nya, planerade läroanstalten. Den konservativa *Nya Dagligt Allehanda* vände sig med enfaset mot att kvinnor skulle få tillträde till högre studier. "Högskolefrågan" i Stockholm blev ett återkommande ämne i de stora tidningarna och flera av dessa torde haft en stor betydelse som påverkanskanal, både gentemot den "bildade allmänheten" och som direkt och indirekt

4. Fredric Bedoire, Per Thullberg, *Stockholms universitet 1878–1978*, (Uppsala: Almqvist & Wiksell, 1978), s.16.

5. Uppgifterna om motionerna 1853/54 och 1862/63 återfinns i Sakregister 1809–1866, del 2, under rubriken Stockholms stad. Riksdagen 1862/63, Carl Eduard Ljungberg, ledamot av borgarståndet. Ljungberg kom att ingå i 76-mannagruppen. Beslutet om representationsreformen trädde i kraft 22 juni 1866.

6. *Nya Dagligt Allehanda*, 3 januari 1866.

7. *Nya Dagligt Allehanda* 20, 25 oktober 1869. *Nya Dagligt Allehanda* utgjorde en slags självständig fortsättning av Svenska tidningen. Dagligt allehanda i Stockholm, som 1851–59 utgavs av överste J. A. Hazelius.

tryck gentemot de styrande organen. Aftonbladet följer likaså debatterna ingående i frågan om huruvida Stockholm skall erhålla ett universitet. Den stora frågan för *Aftonbladet* är "Qvinnorna och högskolan" där man i en längre artikel den 27 oktober 1869 fokuserar på just det som man ser som framtidsyttande och angeläget, nämligen just tillträde till högre utbildning för kvinnor.⁸

I detta sammanhang intar "*Inbjudning...*" en central plats. Den grupp som undertecknar inbjudningen utgör den kärntrupp som lägger grunden till Stockholms högskola, de första statuterna och de första föreläsningarna. Denna tid och bakgrund har inte tidigare uppmärksamrats i någon större utsträckning. Som framgått ligger fokus i denna skrift på tiden före 1869 och det ger tillfälle och möjlighet att lyfta fram initiativtagarna och ge dessa en välförtjänt uppmärksamhet. Bland undertecknarna återfinns ett brett spektrum av personer med olika uppdrag i samhället. I en enkel sammanställning görs ett försök att ge en bild av inom vilka sammanhang undertecknarna förekom. Därefter följer en något längre presentation av några av de ledande personerna. Namn på samtliga ledamöter samt korta biografier återfinns i bilaga.

De delar av Högskoleföreningens och Högskolans arkiv som är intressanta i detta sammanhang omfattar åren 1865–1869. Detta material är inte så rikligt. Läget blir helt naturligt ett annat när Högskolans verksamhet är i full gång åren efter 1878. Protokoll från riksdagen och Stockholms stadsfullmäktige har givit viktig bakgrundsinformation kring diskussionerna om en högskola i Stockholm. Protokollen visar dessa institutioners och särskilt stadsfullmäktiges betydelse för att Högskoleföreningens förslag skulle vara möjliga att genomföra.

Att följa dagspress åren runtomkring 1869 har visat sig vara av intresse. Det visar vilken roll pressen spelade och hur tidningsmän

8. *Aftonbladet* 18, 27 oktober 1869.

använde sina respektive tidningar som redskap för att driva frågan om en högskola i Stockholm framåt. Göteborg kom att följa i Stockholms spår. Göteborgs högskola började sin verksamhet tjugo år senare, 1891, och tillblivelsen har stora likheter med historien kring en högskola i huvudstaden.⁹

Olika förutsättningar förelåg för att ett projekt avseende en högskola i Stockholm skulle komma till stånd. Dessa övergripande förutsättningar på nationell nivå sammanfattas i nästkommande avsnitt. Det som är minst lika viktigt är staden; vilka villkor kunde staden Stockholm erbjuda en högre utbildningsanstalt. Varför dröjde starten med en högskola så länge som det gjorde? Vad betydde staden för etableringen? När var staden redo? Vad var det för speciellt med 1860-talet?

Vad händer efter "*Inbjudning...*" och undertecknande? Ja, egentligen inte så mycket, i alla fall inte vad gäller inkomna finansiella bidrag, de dröjde och blev inte så omfattande som man hoppats på. Den helt avgörande betydelsen var att Högskoleföreningen konstituerades kort därefter och att det bland undertecknarna fanns en kärna som såg just denna konstellation som en möjlighet för att nå målet – en högskola i Stockholm.

Bland bidrag av annat slag kan nämnas att en i kretsen, P. A. Siljeström, enligt *Nya Dagligt Allehanda* i november 1869 håller fyra föreläsningar, "om universitetsinrättningens ändamål, uppkomst och utveckling samt om universitetsundervisning för fruntimmer komma, derest ej oförutsedda hinder möta, att af rektor P.A. Siljeström hållas i De la Croix' mindre salon tisdagarne den 23 och 30 novem-

9. *Historien om Göteborgs universitet*, Tankar om en fri akademi fanns också i Göteborg på 1860-talet och lanserades av Sven Adolf Hedlund, "en av de 1800-talsliberaler som kom att få stor betydelse för Göteborgs kulturella och politiska utveckling", <https://www.gu.se/omuniversitetet/historik/historien-om-goteborgs-universitet>. (Gällande 2019-04-04).

ber samt den 7 och 14 instundande december kl. 7 e.m. Biljetter för hela serien säljas för 3 rdr och för en föreläsning à 1 riksdaler".¹⁰

Åtta år senare, den 25 maj 1877, antog Högskoleföreningen grundstadgar för Stockholms högskola och den 3 oktober samma år åtog sig Stockholms stadsfullmäktige att utse två medlemmar av högskolans styrelse. Därmed hade Högskoleföreningens yttersta syfte uppnåtts. Den tid som nu följer är skildrad och beskriven i *Stockholms högskola före 1950* av professor Sven Tunberg, rektor för högskolan åren 1927–1949. Inför 100 års-jubileet av Stockholms högskola 1978 publicerades boken *Stockholms universitet 1878–1978* av docenten Fredric Bedoire och fil.dr. Per Thullberg.

Flera av ledamöterna i Högskoleföreningen återfinns sedan i styrelsen för högskolan och torde därmed i hög grad ha bidragit dels till en fortsatt uppbyggnad av högskolan i enlighet med programförklaringen, dels till en fortsatt uppmärksamhet från främst stadens styresmän. Men svårigheterna, främst av ekonomisk karaktär, skulle visa sig stora under lång tid framöver.

10. *Nya Dagligt Allehanda*, 11 november 1869. De la Croix' salonger låg vid Brunkebergstorg. 1 riksdaler riksmünt 1869 motsvarar drygt 62 kr för varor och tjänster. Edvinsson, Rodney och Söderberg, Johan, 2011, "A Consumer Price Index for Sweden 1290–2008", i *Review of Income and Wealth*, vol. 57, nr 2 (2011), s. 270–292.

Förutsättningarna

Professor Tunberg beskriver den tidigare historien på följande sätt: "Stockholms första högskola grundades i mitten av 1570-talet, närmare bestämt år 1576. Den var framsprungen ur konung Johans katoliserande nit. Högskolans namn har i allmänhet blivit Kollegiet å Gråmunkeholmen – den inrymdes nämligen i det forna franciskanerklostret". Kollegiet blev inte gammalt. Tunberg beskriver det som att "Professorerna invecklades i det liturgiska virrvarret, drabbades av konungens onåd och kollegiets materiella resurser fingo förfalla. Vid konung Johans död i slutet av år 1592 var Stockholms första högskola ett minne blott".¹¹

På 1820-talet, utbröt det som Tunberg beskriver som "en häftig kompetensstrid" mellan Carolinska Institutet och medicinska fakulteter vid universiteten, särskilt med den medicinska fakulteten vid Uppsala universitet. Carolinska Institutet grundas 1810 med uppdraget att utbilda kirurger. Uppdraget utvidgas till att även omfatta utbildning av läkare i allmänhet. Från 1822 används namnet Carolinska Medico Chirurgiska institutet ibland med beteckningen "Kongliga" framför. Institutet får examensrätt 1861 och först 1874 rätt att utexaminera läkare.¹² Striden blev hård, de medicinska fa-

11. Sven Tunberg, *Stockholms högskolas historia före 1950*, (Stockholm, 1957), s. 4–5.

12. *Karolinska Institutets historia, Viktiga årtal*, <https://ki.se/om-ki/viktiga-artal>. (Gällande 2019-04-04).

kulteterna "kämpade för sin tillvaro" och Pehr Henrik Malmsten, välkänd professor och läkare, utbildad i Uppsala och sedan verksam vid Carolinska Institutet, "engagerade sig hårt för institutets sak".¹³ Som kommer att framgå blir professor Malmsten också en av de ledande i frågan om att få ett universitet till Stockholm.

Tidiga idéer om ett universitet i Stockholm

Förslaget om en flyttning av Uppsala universitet till Stockholm hör hemma här. Redan 1822 publicerar Johan Gabriel Richert *"Ett och annat, om corporationer, privilegier, nämnd i domstolar etc.etc.etc. i anledning af Consistorii academici i Upsala betänkande, om den akademiska jurisdictionen"*. Richerts skrift polemiserade med Uppsala universitets förslag om att stärka den akademiska lagstiftningsmakten, alltså rätten för universiteten att utgöra dömande instans för ärenden som gällde akademien, professorer och studenter. För Richert är detta perspektiv obsolet.

Richerts slutsats är "att ett Universitetets förläggande till hufvudstaden är ett av de mest välgörande steg, som för nationsbildningen möjligen kunna vidtagas". Sju år senare, 1829 publiceras *Om Carolinska Institutet. Betraktelse öfver det Medicinska Uppfostringsverkets närvarande tillstånd af E.R.U.F.* Författare är I. Hwasser.¹⁴ Denna skrift är en bland flera exempel på "motskrifter" från företrädare för Uppsala universitet som lyfter fram det man ser som hot och risker med etableringen av lärosäten i Stockholm, det må vara Carolinska Institutet eller ett universitet eller en ny högskola.

13. Lars Öberg, "Pehr Henrik Malmsten", i *Svenskt biografiskt lexikon*, bd 25, (Stockholm: Svenskt biografiskt lexikon, 1985–1987), s. 8.

14. Israel Hwasser, *Om Carolinska Institutet, Betraktelse öfver det Medicinska Uppfostringsverkets närvarande tillstånd av E.R.U.F.* (Stockholm 1829). I stället för författarnamn anges bokstäverna E.R.U.F. (En Röst Ur Fängelset) enligt publikationen *Kulturrådet vid Karolinska Institutet* av Jan Lindsten, 2012. KI:s hemsida <https://ki.se>. (Gällande 2019-04-04).

Debatten om Uppsala universitet kontra ett universitet i Stockholm fortsatte och fördes tidvis med högt tonläge. 1857 och 1863 publicerades två skrifter, *"Hufvudstad och universitet"* samt *"Belysning af förslaget om Upsala universitets flyttning till Stockholm"*, vilka bägge enligt Tunberg förfäktar "de uppsaliensiska synpunkterna".¹⁵ Den sistnämnda, vilken författats av Adolf Hedin, visar tydligt att konflikten också kan sättas in i ett större sammanhang och den inte helt okända aspekten – småstaden mot huvudstaden – "Är Stockholm det 'nationella lifvets medelpunkt'?"¹⁶ Huvudstaden tar över och skulle därmed kunna dränera övriga landet på resurser.

Det fanns dessutom en överliggande nationell diskussion kring de traditionella universiteten och deras roll och uppgift. Göran Blomqvist uttrycker det på följande sätt i sin avhandling *Elfenbensstorn eller statskepp* "Statutrevisionen 1852 [innebar att universitetens jurisdiktion upphörde] var således bara en av flera tilldragelser som skakade universiteten under 50- och 60-talen". "På samma sätt drabbade KI:s framgångar och planerna på en ny högskola i Stockholm det *universella* ideal, som hade varit en viktig beståndsdel av universitetsidén".¹⁷

Under början och mitten av 1800-talet genomfördes en "inventering av Utbildningssverige" och flera stora utredningar tillsattes. Den Stora uppfostringskommittén 1825–1828 kom att benämnas Snillekommittén och här utreddes särskilt frågan om universiteten och universitetens ställning. I den grupp som fick i uppdrag att utreda universitetens framtida organisation ingick ärkebiskopen Carl

15. Tunberg 1957, s. 20, Gustaf Svanberg, *Hufvudstad och universitet*, (Stockholm: E. Westrell, 1857), Adolf Hedin, *Belysning af Förslaget om Upsala Universitets flyttning till Stockholm*, (Upsala: Edquist & Berglund, 1863).

16. Hedin 1863, s. 90.

17. Göran Blomqvist, *Elfenbensstorn eller statskepp? Stat, universitet och akademisk frihet i vardag och vision från Agardh till Shück*, Akademisk avhandling, (Lund: Lund University Press, 1992), s. 169.

von Rosenstein, Hans Järta, arkiater Pehr von Afzelius, professorerna Samuel Grubbe, C A Agardh, E G Geijer och A O Lindfors. Göran Blomqvist sammanfattar kommitténs arbete och slutsatser på följande sätt "Ideologiskt kom kommittén att intaga en obestridd ställning med sin plädering för ett reformerat universitet."¹⁸ Samtidigt konstaterar Blomqvist att kommitténs inställning var "ålderdomlig på många sätt" och en ny kommitté tillsätts 1846.¹⁹

1800-talet var en tid då frågan om utbildning fick en växande betydelse. Riksdagen beslutade om Folkskolestadgan 1842, en läroverksstadga 1856 och om universitetens roll och statuter 1878. Hela utbildningsväsendet sattes under lupp, flera kommissioner arbetade under lång tid för att lösa det som började ses som en nationell fråga av högsta dignitet. Kommittéerna är tecken på att skola och utbildning börjar bli allt viktigare. Här finns också tydliga personkopplingar och flera av de män som började intressera sig för grundläggande och obligatorisk skola var också de som började diskutera universitetens roll och uppgift. Denna diskussion är viktig att nämna som en bakgrund till frågan om undervisning och forskning i landets huvudstad.

Politiska omvälvningar, ståndsriksdagens upplösning, representationsreformen och tillkomsten av Stockholms stadsfullmäktige

Starka grupper, som den framväxande borgarklassen, bedrev kampanjer för ett avskaffande av ståndsriksdagen. Reformvännernas sällskap i Stockholm arbetade för en representationsreform, men flera tidigare förslag finns också. "Bildandet av Reformvännernas Sällskap i februari 1848 innebar att de liberala riksdagsmännen hade förnyat sitt försök från föregående riksmöte att organisera ett samarbete över stånds-

18. Blomqvist 1992, s. 115, 119. Arkiater: äldre hederstitel för framstående läkare, livmedikus.

19. Blomqvist 1992, s.136.

gränserna i representationsfrågan” och beskrivs som en ”mycket aktiv påtryckningsgrupp”.²⁰ André Oscar Wallenberg fanns med i Reformvännernas sällskap och kom sedermera att ge stöd åt ”högskolefrågan”, alltför Pehr Henrik Malmstens motion 1865 om en fri institution/ett universitet i Stockholm till Högskoleföreningens inbjudning 1869.

1863 bildades Stockholms stadsfullmäktige (numera kommunfullmäktige) och ”ersatte ett stort antal komplicerade styrelseformer med djupa rötter i det svenska stånds- och privilegiesamhället. År 1863 öppnades vägen mot ett modernt styre för Stockholm”.²¹ I förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm behölls funktionen som överståthållare och denne blev i den nya organisationen självskriven ordförande i stadsfullmäktige ”med rätt att delta i överläggningarna om också inte i besluten”.²² Den förste överståthållaren blev Carl Gillis Bildt (1863–74). Bildt kom att bli en av de 76 undertecknarna av ”*Inbjudning...*”.

Folke Lindberg beskriver de utmaningar som mötte stadsstyrelsen ”under perioden fram till århundradets slut”.²³ Mer om detta i följande avsnitt om Huvudstadens modernisering.

20. Göran B. Nilsson, *André Oscar Wallenberg, I. Odysseernas år 1816–1856*, (Stockholm: Norstedts 1984), s. 169, 172.

21. 150 år med kommunfullmäktige i Stockholm, <https://stockholmskallan.stockholm.se> (Gällande 2019-04-04).

22. Folke Lindberg, *Växande stad Stockholms stadsfullmäktige 1872–1900*, (Stockholm, Almqvist & Wiksell, 1980) s. 51. Kommunalreformen hade en lång förhistoria, reformeringen av den lokala självstyrelsen inriktades i första hand på landsbygden. Ett första resultat var förordningen 1817 angående sockenstämmor och kyrkoråd ”som gjorde sockenstämman till en rättsligt erkänd och påbjuden institution”. ”Sockenstämman blev obligatorisk även i städerna (förutom Stockholm) genom 1843 års sockenstämmodförordning” och föreskrev en rätt väsentlig utvidgning av rösträtten. För Stockholm utfärdades en särskild förordning. 1862 års kommunalförordningar om kommunal självstyrelse i stad och på landet lade grunden till dagens kommunalsystem i Sverige, s. 24–26.

23. Folke Lindberg, 1980, XIII, Förord och s. 1.

Den 22 juni 1866 avskaffas ständsriksdagen. De fyra stånd som hade varit representerade i ständsriksdagen var adel, präster, borgare och bönder. Genom representationsreformen tillkom tvåkammarriksdagen och beredningen skulle ske i gemensamma utskott.

Dessa politiska omvälvningar hade stor betydelse för den kommande utvecklingen kring Högskoleföreningen i Stockholm och förslagen om ett universitet eller en högskola i Stockholm.

Huvudstadens modernisering – den moderna stadens framväxt vid 1850-talet

För att belysa de utmaningar som stadens ledning stod inför bör några ord sägas om vad som utmärkte Sveriges huvudstad under den första halvan av 1800-talet. Stockholm upplevdes som hopplöst gammaldags. Bröderna Nils och Edvard Selander beskriver Stockholm under sin barndom kring 1850-talet: "...vattenledning, offentlig belysning, avloppsledningar saknades så gott som fullständigt. Våra enda sjukhus voro det gamla dystra Serafimerlasarettet och det ännu sorgligare kurhuset. Skolorna voro inhysta i små, eländiga och otillräckliga lokaler".²⁴

Stockholm låg långt efter i den utveckling som utmärkte flera andra huvudstäder och större städer i Europa. Stockholm var fattigt, barnadödligheten hög, invånarantalet var ännu lågt och koleraepidemier härjade. Staden var mörk, även i bokstavig bemärkelse. "Stockholm var en mörk stad, speciellt efter midnatt när gatlyktorna som kallades "vargögon" släcktes. Man undvek att gå ut på stadens gator om nätterna. Den allmänna gatubelysningen i Stockholm blev en kommunal uppgift när gaslyktor och senare elektriska lampor

²⁴ Nils och Edvard Selander, *Två gamla stockholmares anteckningar*, (Stockholm: P.A. Norstedt & Söners Förlag, 1920), s. 5. Nils och Edvard var söner till professor, astronom Nils Haqvin Selander, ny föreståndare för Observatoriet 1837 och tillbringade sin barndoms- och uppväxttid på Observatoriet.

infördes under 1800-talets mitt. Gas-, fotogen- och elljus existerade parallellt under många år”.²⁵

Ett antal kunskaps- och utbildningsinstitutioner hade emellertid etablerats i Stockholm redan från 1810-talet och framåt, Carolinska Institutet 1810, Kungl. Gymnastiska centralinstitutet 1813, Teknologiska institutet 1827 (Kungl. Tekniska högskolan 1877), Kungl. Musikaliska akademiens utbildningsverksamhet (nuvarande Kungl. Musikhögskolan) grundades redan 1771 och Militärhögskolan Karlberg 1792. Sedan lång tid fanns akademierna; Kungl. Akademien för de fria konsterna (Konstakademien) 1735, Kungl. Vetenskapsakademien 1739, Kungl. Vitterhetsakademien 1753 och Svenska Akademien 1786.

Stockholms utveckling i stort tycks ha banat väg för det omfattande projekt som en stor, samlad högskola i staden skulle innebära. År 1862 blev Västra stambanan Stockholm–Göteborg klar, den elektriska telegrafan utvecklades samtidigt med järnvägen. Stockholm hade 1850 bara 58 522 invånare, 1860 hade antalet stigit till 70 213 och 1870 till 90 573. När Stockholms högskola startade sina föreläsningar 1878 hade antalet invånare stigit till 115 951.²⁶

1866 presenterade en kommitté under ledning av Albert Lindhagen den så kallade Lindhagenplanen. Lindhagenplanen var en viktig del i förnyelsen och moderniseringen av huvudstaden. I förslaget ingick omfattande gaturegleringar som skulle föra in ljus och luft och underlätta för 'rörelsen' (så benämndes trafiken av kommittén

25. "Vargögonen" var rovoljelyktor. De första gaslyktorna tändes på Norrbro 1853. Samma år blev gasen tillgänglig i hemmen, elektriciteten 1892. Stearinljus blev tillgängliga 1839, då Lars Johan Hierta etablerade Liljeholmens stearinfabrik, Stockholms tekniska historia, red. Björn Hallerdt, 1992, s. 12, 13, 18, 23.

26. USK, Utrednings- och statistikkontoret 2005: Ur Statistisk Årsbok för Stockholm (Gällande 2019–04–04). Uppgifterna omfattar befolkningen på malmarna (områdena Vasastan, Östermalm, Kungsholmen, Södermalm).

enligt Gösta Selling). "Gatorna måste vara långa och raka och bilda ett genomtänkt helgjutet system av kommunikationer. Samtidigt underströks betydelsen av 'planteringar och parker i mängd'.²⁷ Enligt konsthistorikern Ragnar Josephson föds det moderna Stockholm genom Lindhagenplanen.²⁸

27. Gösta Selling, *Esplanadsystemet och Albert Lindhagen. Stadsplanering i Stockholm åren 1857–1887*, s.46.

28. Ragnar Josepson, *Den nya stadsbilden från Tessins slott till Östbergs stadshus*, (Särtryck ur Svenska Turistföreningens Årsskrift 1922), s. 143.

Stockholm på 1860-talet

Knut Edberg och Henrik Hagerman, snickarmästare respektive smedmästare med egna växande verksamheter i det ”nya Stockholm” kan ses som representanter för brytnings-tiden mellan hantverk och industrialism. Smeden Hagerman hade dessutom en roll som ordförande i stadens arbetareförening, han var ledamot i stadsfullmäktige 1869–92 och ledamot av riksdagens andra kammare 1876–78. Snickaren Edberg var ledamot i stadsfullmäktige under lång tid – 1863–91 och arbetade där mycket med yrkesutbildningsfrågor.²⁹ De kom bägge att ingå i Högskoleföreningen.

Stadens liv

Frågor om utbildning och lärande hade börjat få större betydelse under 1800-talet. Initiativ till studiecirklar och kurser i allehanda ämnen togs av kvinnor och män. Utbildningsverksamheter, från början under rätt enkla former, kom allteftersom att bli mer organiserade med direktion och mer utvecklade kurser och utbildningar. Detta har betydelse för hur de 76 undertecknarna av *Inbjudning* ... arbetar fram sitt program, särskilt för den tätgrupp som torde ha påverkat

29. SBL, band 17, s. 73. Snickarmästare Edbergs verksamhet i Stockholm beskrivs närmare i Snickarmästare *Carl Knut Edberg – tradition möter industrialisering*, examensarbete, Stephan Lederer och Roland Löfgren, Linköpings universitet, Centrum för Träteknik & Design, 2005.

inriktningen mest. Detta blev i hög grad en fråga i tiden, som det i och för sig var rätt naturligt att man fångade upp. Men vilka var de "särskilt angelägna" och drivande i just dessa frågor? Här bör främst nämnas rektor Per Adam Siljeström, professor Nils Johan Andersson, byråchefen, professor Alfred Henrik Fock och lektor Carl Wilhelm August Tham.³⁰ Därtill kommer några av dem som fanns i undertecknarnas absoluta närhet; hustrur, systrar eller andra anhöriga. I flera fall hade dessa deltagit i kurser och utbildningar som elever och sedan kommit att åta sig roller som lärare eller ingå i ledningen/styrelsen när utbildningsorganisationen utvecklats för skolorna och för kurserna för kvinnor.

Jämte den tidigare nämnde professor Pehr Henrik Malmsten, läkare och professor vid Carolinska Institutet är ämbetsmannen Albert Lindhagen den som kan sägas ha ojämförligt störst inflytande på frågan om en högskola i Stockholm. Att utbildning och bildning för och av kvinnor blir en allt viktigare fråga i Stockholm vid denna tid är tydligt. Flera av männen kring och i Högskoleföreningen engagerar sig som lärare i studiecirkel och kurser som anordnas för unga kvinnor i Stockholm. Det torde ha haft sin betydelse för den fråga som Högskoleföreningen driver redan från början – att den kommande högskolan skulle vara öppen och tillgänglig för kvinnor. Med dessa personer och grupper får vi tre olika perspektiv på högskolans betydelse i staden. I ett tidigt skede genom Pehr Henrik Malmsten, något senare med Albert Lindhagen i hans ämbetsmannaroll och osvikliga engagemang i högskolefrågan under tre decennier samt den framsynta grupp som säkerställer att högskolan blir något annat än de traditionella universiteten. Universiteten var ännu inte öppna för kvinnor och planerna för högskolan representerade därför en

30. Titlarna är de som anges i "*Inbjudning...*" och Alfred Henrik Focks titel där anges som byråchef. Fock var professor i allmän och tillämpad fysik vid Teknologiska institutet (föregångare till Kungl. Tekniska Högskolan).

annan, mer modern och öppen syn på vad akademisk utbildning gick ut på. De mötte motstånd, bland annat i pressen, men fick också stöd för sina strävanden genom det arbete som på olika nivåer ägde rum i Stockholm vid denna tid för att öka insatserna för utbildning för kvinnor. En förutsättning torde vara de moderna samhälleliga institutioner som finns eller tillkommer ungefär samtidigt och sist, men inte minst viktigt, att en modern press börjar inta scenen där frågor av denna art kan lyftas och ta plats. Stockholms stadsfullmäktiges stöd var avgörande. De 76 undertecknarna har viktiga roller i det moderna samhälle som nu håller på att växa fram.

Lärokurs för fruntimmer och dess betydelse för "högskolefrågan i Stockholm"

I *Aftonbladet* den 18 och den 20 januari 1859 finns en större annons – *Lärokurs för fruntimmer*.³¹ "Det första förebudet till en ny tid var den år 1859 i Stockholm startade Lärokurs för fruntimmer" skriver Ebba Heckscher i sin bok *Några drag ur den svenska flickskolans historia*. Lärokursen är viktig som exempel på initiativ för att ge unga kvinnor möjlighet "att utsträcka sin teoretiska bildning något längre än som vanligen låter sig göra i flickpensionerna eller ock särskilt afse att förbereda sig till lärarinnekallet". De ämnen som studerades var naturvetenskap, hälsolära och undervisningslära. "Undervisningen var fri; blott en mindre avgift för lokalens upplysning m.m. behövde erläggas".³² Här kan nämnas att lärokursen haft en vidare betydelse och givit upphov till ett statligt "Seminarium för bildande af lärarinnor", enligt riksdagens beslut 1860. Flera av

31. *Aftonbladet*, 18 och 20 januari 1859.

32. *Några drag ur den svenska flickskolans historia Under fleres medverkan samlade av Ebba Heckscher*, (Stockholm: Norstedt & Söners Förlag 1914), s. 20. I *Fataburen*, Nordiska museets och Skansens årsbok 1960 beskriver Rut Liedgren närmare hur Lärokursen för fruntimmer var organiserad, s. 97–116.

Anslag om föreläsningar å Vetenskaps-Akademiens Hörsal. Arrangör Stockholms Högskole-förening. Årtal saknas.

initiativtagarna och personer som kom att undervisa i Lärokurs för fruntimmer var drivande i frågan om en högskola i Stockholm och några av dem tillhörde undertecknarna i oktober 1869.

Offentliga föreläsningar

Förutom Stockholms stadsfullmäktige fanns grupperingar som verkade för kvinnors rätt till utbildning och som var engagerade i frågor om ett överlag förbättrat skolväsende. De jämförs och jämföras inte i faktisk betydelse utan visar i första hand på vilken betydelse dynamiken i en stad som Stockholm kunde uppvisa. Ett viktigt inslag i de aktiviteter som gjordes för att hålla intresset uppe för en högskola bland stockholmarna blev de offentliga föreläsningar som ägde rum i staden. Bland arrangörerna fanns Kungl. Vetensk-

skapsakademien. Redan 1862 hade riksdagen beslutat om 30 000 riksdaler till bekostande av föreläsningar i olika ämnen.³³ De kan sägas utgöra en byggsten i det fortsatta arbetet med att få till stånd en institution och en samlad struktur kring utbildning i Stockholm.

Decemberkommittén

Frågan om var en ny institution för högre utbildning skulle place-ras var långt ifrån klar vilket framgår av protokoll från debatterna i Sveriges riksdag i januari 1866.³⁴ Det som brukar lyftas fram är den liberala ideologin på nationell nivå, som fick sin höjdpunkt i representationsreformen 1865/1866. På lokal nivå i Stockholm kom ideologin till uttryck i Stockholms stadsfullmäktiges bildande 1863 och konkretiserades i enskilda ledamöters engagemang kring hälsofrågor, skolfrågor i vid bemärkelse och utbildning, där särskilt frågor om utbildning och högre utbildning för kvinnor kom att uppmärksammas.

Den 15 december 1865, föreslog Stockholms stadsfullmäktiges beredningsutskott efter förslag av professor Malmsten bildande av en fond för att ”inom hufvudstaden upprätta en högre bildningsanstalt”. Motioner härom hade avgivits ”till firande av nationalrepresentatio-nens ombildning”. Fonden, som kom att kallas Decemberfonden, skulle efter tre års successiva utbetalningar ur ”stadskassan” uppgå till 30.000 Rdr riksmünt och förvaltas av drätselnämnden. Avsikten med stadens bidrag och tillskapandet av Decemberfonden var att denna skulle bekosta de öppna föreläsningar som hade börjat äga

33. Beslut vid 1862 års riksdag. 30 000 riksdaler riksmünt motsvarar 1 781 933 SEK 2018 (hur mycket varor och tjänst som kunde köpas mätt med konsumentprisindex). Edvinsson och Söderberg 2011, sid. 270–292.

34. Riksdagsdebatterna redovisades utförligt, till exempel *Nya Dagligt Allehanda* 16 januari 1866.

rum i Stockholm vid mitten av 1850-talet och utgöra en start och en grundplåt för en högskola.

Avsikten med konstruktionen av Decemberfonden var att säkerställa att stadens bidrag inte skulle ses som permanent samt att dess ledamöter skulle söka långsiktiga lösningar av frågan om en högskola i Stockholm. Decemberfondens uppgift och mandat var med andra ord betydligt mer långtgående än att förvalta och ansvara för fonden. Detta framgår klart av sammansättningen av de nio ledamöter som skulle företräda fonden. Bland ledamöterna fanns riksdagsledamöter, ledamöter i stadsfullmäktige och andra ledande män i staden; här knöts kontakter och vänskapsband mellan personer som skulle visa sig avgörande för tillkomsten av en högskola i Stockholm. Och de fann ett forum just i det nyligen startade stadsfullmäktige. I Decemberkommittén ingick riksdagsledamöterna Gustaf Benedics, André Oscar Wallenberg, Carl Gustaf Cervin, Knut August Almgren, Fredrik Theodor Berg, professorerna Pehr Henrik Malmsten, Sven Lovén, Gustaf Wilhelm Johan von Düben och Alfred Henrik Fock.

Den 19 december 1865 fattade Stockholms stadsfullmäktige ett för den fortsatta utvecklingen avgörande beslut, nämligen att den föreslagna fonden skulle inrättas jämte ett basanslag. Av de nio ledamöterna i Decemberkommittén fortsatte fem (Wallenberg, Malmsten, Lovén, von Düben och Fock) in i ett mer omfattande engagemang och kom att ingå i Högskoleföreningen vid bildandet 1869.

Internationella influenser

De etablerade institutioner som nämnts som exempel på hur ett lärosäte i Stockholm skulle kunna utformas är Collège de France i Paris och Royal Institution of Great Britain i London. Dessa utmärks särskilt av att de är friare än universiteten och ger möjlighet till egna val. Vem gjorde att just dessa lyftes fram som "förlagor" till en institution för högre utbildning i Stockholm och i vilka sammanhang diskuterades frågan? *Nya Dagligt Allehanda* redovisar ingående diskussionerna i riksdagen och i Stockholms stadsfullmäktige om en högskola eller ett universitet i Stockholm.

Collège de France i Paris och Royal Institution i London

Professor Malmsten, i sin roll som ledamot av stadsfullmäktige, lyfte fram särskilt dessa institutioner och det var något liknande han såg framför sig i Stockholm. Här skulle lärda föreläsningar äga rum utan några krav på examination och fastare former. Av *"Beredningsutskottets Utlåtanden och Memorial N:o 97"* framgår att Herr Malmstens förslag remitterats till utskottet. En utgångspunkt för Malmsten är "de offentliga föreläsningar, som i Hufvudstaden hållas och åhöras med ett så lifligt intresse. Jag ser i dem en lofvande början till en institution af samma slag, som det berömda Collège de France i Paris eller Royal Institution i London".³⁵ De föreläsningar som Malmsten refererade till hade hittills betalats med statsmedel om 10.000 riksdaler om året. Det förslag som Malmsten förelägger berednings-

utskottet och som utskottet bifaller den 15 december utgår från att stadsfullmäktige tar över ansvaret, att en fond (Decemberfonden) bildas och att denna lösning kan möjliggöra en fortsatt utveckling ”genom sjelfva Institutionens utveckling [jfr Collège de France], eller genom inrättandet af ett universitet i hufvudstaden”.³⁶ Nämnas bör att en föregångare till Malmsten i att framhålla just Collège de France som föredöme var professor Magnus Huss, också läkare vid Karolinska Institutet och uppmärksam i Frankrike. Magnus Huss var ledamot för adelsståndet 1859–65 och nämnde särskilt Collège de France som föredöme för ett lärosäte i Stockholm.³⁷

Vilken betydelse fick dessa europeiska forskningsmiljöer i den fortsatta debatten? Kända institutioner var de och de öppna föreläsningarna väckte intresse och var något man ville se i Stockholm. Noteras kan att Royal Institution inte alls fått samma uppmärksamhet som Collège de France i den svenska debatten.

Humboldtuniversitetet i Berlin

Humboldtuniversitetet i Berlin som grundades 1810, torde på flera sätt påverkat och funnits med som förebild. Vetenskapliga kontakter och utbyte med Tyskland var flitigt förekommande. Det är troligt att även Humboldtuniversitetet hade en påverkan på initiativtagarna i Stockholm. Humboldtuniversitetet med sin för tiden radikala frihet för både lärare och studenter att välja inriktning verkar ha kunnat fungera väl som förlaga och inspirationskälla.

35. *Stockholms Stadsfullmäktiges Berednings-Utskottets Utlåtanden och Memorial*, N:ris 97–99 1865, N:o 97, s. 2–3.

36. ”Inbjudning...”

37. Riksdagstryck.kb.se. *Ståndsriksdagen 1521–1866. Ridderskapet och Adeln 1862/1863*, sjette häftet, s. 102.

Inbjudan den 14 oktober 1869

Programförklaringen *"Inbjudning att lemna bidrag till upprättande af en Högskola i Stockholm, Stockholm den 14 oktober 1869"* beskriver relativt ingående varför en högskola bör finnas i Stockholm och hur viktig en sådan institution är för stadens och rikets fortsatta utveckling. Den hänvisar till tidigare bemödanden som har gjorts om en Högskola i Stockholm, skälet till att de inte varit framgångsrika sägs vara att det rört sig om enstaka försök och "deraf saknat erforderlig styrka för att kunna lyckas".

Programförklaringen

Nu anser man sig ha större chans att lyckas, 76 personer bosatta i huvudstaden ses som en tillräckligt stor grupp för att kunna driva frågan och vikten av att lätt kunna träffas understryks.³⁸ Jordmånen är beredd för en högskola i Stockholm, folkmängden har ökat stadigt och ett stort antal läroanstalter av olika slag finns redan i staden. Det konstateras att dessa "skulle kunna förse högskolan med ett icke ringa antal manliga lärljungar".³⁹ I direkt anslutning till detta konstaterande följer sedan ett tydligt och längre ställningstagande

38. *"Inbjudning..."*

39. *"Inbjudning..."*

att ”..Stockholms högskola bör blifva en bildningsanstalt äfven för landets kvinnor”.⁴⁰ Man hänvisar här till att sådana bemödanden börjar bli vanligare runt omkring i världen, att kvinnor behövs i olika samhällsfunktioner, som till exempel i undervisning. Formuleringarna är exakta och pregnanta och tyder på både kunskap och engagemang. Var kommer dessa insikter och kunskaper ifrån? Flickskolor och lärarinneseminarier börjar växa fram i Stockholm och runt om i landet vid denna tid.⁴¹ Initiativet till den år 1859 i Stockholm startade ”Lärokurs för fruntimmer” togs av rektor vid Nya Elementarskolan, P. A. Siljeström, professorn vid Teknologiska Institutet A.H. Fock och professorn vid Barnbördshuset F. A. Cederschöld. Bland medhjälparna fanns magister M. Schück, professor N.J. Andersson, hovpredikanten T. Lithner, lektorerna J. Elfving och C.W.A. Tham, professor C.G. Qvarnström, magister O. Eneroth. Författaren Ebba Heckscher menar att lärokursen under de två år den pågick fick en stor betydelse för den fortsatta utvecklingen och var ’roten och upphovet’ till statens seminarium för bildande av lärarinnor.⁴²

Per Adam Siljeström, Nils Johan Andersson, Alfred Henrik Fock och Carl Wilhelm August Tham kom sedan att ingå i gruppen av undertecknare och ledamöter i Högskoleföreningen och kan tänkas ha bidragit till skrivningarna om vikten av utbildning för kvinnor i den kommande högskolan. I Högskoleföreningens/Stockholm högskolas arkiv i Riksarkivet, Arninge återfinns ett flertal utkast till Inbjudning/programförklaring med större eller mindre rättelser;

40. ”Inbjudning...” Nämnas kan också en kommentar att det torde vara en tryggare miljö för kvinnor vid en högskola i Stockholm. Dels för att de kan fortsätta att bo hemma, men framförallt för att miljön i universitetsstäderna domineras av män.

41. Annika Ullman, ”Tersala – ett skolskepp på väg genom tiden. Den privata flickskolan och dess kvinnliga ledare”, i *Två bildade kvinnor & en skola. Nya Elementarskolan för flickor – Ahlströmska skolan*, redaktör Kerstin Stark, (Stockholmia förlag, 1999), s. 13–14.

42. Ebba Heckscher, (1914), s. 20–21.

det gäller även avsnittet om kvinnor och kvinnors rätt till högre utbildning som kanske inte var det som samtliga undertecknare ansåg ha högsta prioritet.

Stockholms styrka på bildningens område lyfts fram. "I Stockholm finnas ej mindre än sju Akademier, jemte flera andra samfund för odling af vetenskap och konst; der finnes en afdelning af högskolan, den medicinska uti Carolinska Institutet; tre andra läroverk, nemligen Teknologiska institutet, Bergsskolan och Farmaceutiska Institutet, hvilka i åtskilliga länder jemväl utgöra delar av högskolan samt en Krigshögskola. Dessa äro nu i allmänhet utan närmare beröring med hvarandra".⁴³ Gymnastiska Centralinstitutet, GCI, som från 1813 var etablerat i Stockholm, nämns dock inte.

Termen "högskola" används som ett samlande begrepp som kan sägas påmnna om hur detta används i U68 och Högskolereformen 1975–77.⁴⁴ Det anses att en avdelning inom högskolan redan finns i Stockholm, "den medicinska, uti Carolinska Institutet".⁴⁵

Slutsatsen i den inledande delen är att förutsättningarna måste anses goda för en högskola i huvudstaden och att en sådan skulle ingå i den stora kretsen av universitet och högskolor i andra länder. – "det endast är Sverige, Holland och Portugal, som ej hafva högskolor i sina hufvudstäder".⁴⁶

Därefter övergår man till att beskriva grunddragen i högskolans organisation. Det fria valet som nämns känns direkt igen från Wilhelm von Humboldt liksom tankarna om fritt kunskapssökande. Några av hörnstenarna i den nya organisationen som förutses för Stockholms högskola är:

43. "Inbjudning" s. 2. Teknologiska Institutet = KTH 1877. Bergsskolan del av Teknologiska Institutet/KTH 1869.

44. U 68 = Universitetsutredningen 1968.

45. "Inbjudning..."

46. "Inbjudning..."

- ”lärljungarnas fria val”, utan ”band av tvångsämnena”
- möjlighet för dem som önskar ”tillfälle att bestå de kunskapsprov, hvilka Staten uppställer såsom villkor för inträde och befordran i sin tjänst”
- att lärarna bör utse rektor
- en styrelse om sju personer, ”två väljas av Kongl. Vetenskapsakademien, en af Stockholms stadsfullmäktige, och en af den Förening som har till uppgift att bringa högskolan till stånd, alla för fyra år i sender; att lärarna representeras i styrelsen af sin Rektor; att bemälda fem ledamöter välja ytterligare två, jemväl för fyra år i sender, samt att i afseende å de fyra förstnämnda så ordnas, att hvarje år blott en af dem utträder ur styrelsen”.⁴⁷

Versioner och ändringar

År 1868 hade man kommit så långt att man i april hade sammankomster i en något mindre krets om ett tiotal personer.⁴⁸ Ett handskrivet förslag till inbjudningen skickas ut i omgångar av Gustaf von Düben i januari 1869. I mars finns förslag till strykningar och ändringar av texten. I ursprungsförslaget fanns ännu starkare skrivning om kvinnans rätt till ”bildning”.

Det är svårt att med säkerhet hävda vem som har gjort vilka understrykningar, förslag till rättelser och strykningar m.m. Det kan också vara ”slumpvisa skördar”, vilka ytterligare ändringsförslag kan ha funnits, men där underlag saknas. Enligt Carl Lindhagen, son till Albert Lindhagen, föregicks ”*Inbjudning...*” av ”diskussioner, som blevo nog så stridiga ibland”. Advokatfiskalen Ljungberg hade

⁴⁷ ”*Inbjudning...*”

⁴⁸ *Handskrivna anteckningar från Sammanträde för öfverläggning om upprättandet af ett Universitet i Stockholm 15 april och 20 april 1868*. Högskoleföreningens arkiv.

”invändningar på åtskilliga punkter”.⁴⁹ Vilka dessa punkter var, får vi inte veta mer om.

Efter undertecknandet av *”Inbjudning...”* den 14 oktober går man snabbt vidare. Sex dagar senare, onsdagen den 20 oktober, träffas sju av undertecknarna för att konstituera föreningen och man beslutar om stadgar.⁵⁰

49. Carl Lindhagen, *Memoarer Andra delen*, s. 51. (Stockholm: A.Bonnier, 1938).

I kapitlet Grundare av Stockholms högskola beskrivs tiden fr.o.m. 1865 och stadsfullmäktiges engagemang t.o.m. högskolans första tid, s.51–63.

50. *Protokoll 20 oktober 1869*, bilaga.

Undertecknarna

Originalet till bilden vilken återfinns på för- och eftersättsidorna, är en glasplåt av en tavla och denna har använts för att göra en samlad bild över ledamöterna i Stockholms Högskoleförening 1869–70. Fotograf eller fotografer okänd(a).⁵¹

Om undertecknarna, grupperingar, personer, yrken och institutioner

Undertecknarna var ledande personer i staden Stockholm. Många av dem var personligen bekanta med varandra, de umgicks i samma kretsar, i sina respektive roller som vetenskapsmän, riksdagsledamöter och i stadsfullmäktige. De ingick naturligt i stadens kulturella elit. Flera av dem kom att visa ett särskilt intresse och långvarigt engagemang kring ”högskolefrågan”. De kan beskrivas som liberaler och industrialister.

De nya, moderna samhällsinstitutionerna Sveriges tvåkammarriksdag 1865/1866 och Stockholms stadsfullmäktige 1863 kan sägas vara de yttersta förutsättningarna för Högskoleföreningens framgångar. En självklar ”nyckelgrupp” består därmed av personer som var valda ledamöter eller med befattningar inom stadsfullmäktiges olika nämnder och beredningsutskott. Några ledamöter kommer

51. *Glasplåt*, fotografiskt negativ, återfinns på Spöklottet. Bland några av de etablerade porträttfotograferna i Stockholm vid denna tid kan nämnas Mattias Hansen, Jakob Lindberg, Wilhelm Lundberg, Bertha Valerius. Eva Dahlman, ”Kvinnliga pionjärer osynliga i fotohistorien”, *Tidskrift för genusvetenskap*, Nr 3–4 (1993), s. 50–52.

att tecknas mer utförligt. Det rör sig om ett antal portalfigurer, som har lämnat betydande bidrag i tillkomsten av Högskoleföreningen.

Åtta grupperingar går att urskilja utifrån yrken angivna enligt *"Inbjudning..."* Utgångspunkten i denna översikt/tablå är hur undertecknarna/ledamöterna valt att presentera sig – eller accepterat att bli presenterade – när man skrev under *"Inbjudning..."* och deltog i konstituerande av Högskoleföreningen. Detta ger en bild av vilka yrken och uppdrag som de olika ledamöterna representerade. Flera personer återfinns parallellt i olika yrken och uppdrag och vissa viktiga roller och forä framkommer inte alls, såsom uppdrag i Stockholms stadsfullmäktige där knappt hälften av undertecknarna finns representerade för kortare eller längre perioder.

Det finns alltså – inte överraskande – starkt deltagande av personer inom utbildning och kulturlivet. Flera av ämbetsmännen är verksamma i institutioner inom dessa sektorer. De undertecknare som återfinns inom grupperingen "Bankväsende/Näringsliv" representerar ett brett spektrum, alltifrån hantverk, tillverkning och finansväsende och är den tredje största grupperingen efter "Den akademiska världen" och "Ämbetsvärlden".

Tablån på motstående sida utgår från *"Inbjudning..."* och det som där framgår av yrken som är representerade bland de 76. I tablån anges vidare hur många i respektive kategori som var ledamöter i stadsfullmäktige.

Sex sfärer

En mer dynamisk bild som uttrycker mer av samband och constellationer skulle kunna utgå från till exempel centrala politiska organ där ett stort antal av initiativtagarna/undertecknarna fanns med kortare eller längre tid, tidningarnas ökande betydelse också för att flera i kretsen var publicister och tidningsägare, den akademiska världen i vid bemärkelse där engagemanget för en högskola i hu-

Grupperingar	Antal personer/yrken	Institution	Ledamot i Stadsfullmäktige
Regering/ Riksdag	2 (F.d. Statsråd, ledamot AK)	Regering, Riksdag	0
Den akademiska världen	16 (Professorer) 7 (Doc., Fil. Dr., Med. Dr.)	KI, KVA (VA), Konstakademien, Naturhistoriska riksmuseet, Teknologiska inst (KTH fr 77) Veterinärinrätt., Farm.Inst.	6
Skolvärlden, Utb. väsendet	7 (Rektor, Föreståndare, Lektor, Coll.Scholae)	Sthlms slöjdskola, Nya elementarskolan, Högre Lärarinnesem.	1
Kulturvärlden	2 (Litteratör, musikhandlare)	Kungl. teatern, förlag	1
Kyrkan	2 (Pastor Primarius, kyrkoherde)	Nikolai församling, Klara församling	0
Ämbetsvärlden	18 (President, Gen.dir. Rev.sekr., Öfver-ståth., Just.råd, Kongl. Bibliothekarie, Lots-Direktör, Folkskoleinsp., Öfver-Dir., t.f.Advokatfiskal, Vice Häradshöfding, Byrå- chef, Just. Borgmästare, Kammarrättsråd, Fullm.i Riksbanken, Kongl.Sekr.)	Kommerskollegium, Stockholms stadsfullmäktige, Kungl Biblioteket Folkskoleinspektionen, Teknologiska institutet	10
Bankväsende/ Näringsidkare	13 varav 1 Gen.konsul o. Bankir och 1 Bankdirektör. (Generalkonsul, Konsul, Fabriksidkare, Fabrikör, Snickarmästare, Grosshand- lare, Skomakaremästare).	Stockholms Enskilda Bank, små och större företag etablerade i Stockholm.	11
Militärväsende	9 (Gen.-löjtnant, Gen.-major, Ö. löjtnant, major, kommendör)	Kongl.Flottan och Armén	4

Sex sfärer. En mer dynamisk bild som uttrycker mer av samband och konstellationer.

vudstaden kan ses som mer eller mindre självklart, engagemanget kring behovet av utbildning för kvinnor och bildningsverksamhet, betydelsen av att kretsen inte var större än att flertalet kände varandra sedan i flera fall lång tid, man var släkt med varandra och sist, i och utanför kretsen av de 76 fanns också donatorer som gav betydande ekonomiska bidrag till högskolan i vardande.

Dessa sfärer kan identifieras utifrån utbildnings- och professionsbakgrund, professorer, ledamöter i beslutande organ, riksdag, stadsfullmäktige, starkt socialt engagemang kring utbildning och bildning för kvinnor och män, sjuk- och hälsovård. De blir fora för samverkan och samsyn i den typ av komplexa samhällsfrågor som börjar uppkomma i 1850/1860-talets Stockholm.

STOCKHOLMS STADSFULLMÄKTIGE OCH DECEMBERKOMMITTÉN

33 av undertecknarna har varit ledamöter i stadsfullmäktige under perioden. Som framgått har Stockholms stadsfullmäktige som institution haft en avgörande betydelse vid tillblivelsen av Högsko-

leföreningen och det fortsatta arbetet med att skapa en högskola i Stockholm. Det kom att utgöra den nödvändiga bas och plattform som krävdes. Här samlades de som kände engagemang i utbildnings- och forskningsfrågor i huvudstaden.

PRESSEN OCH PUBLICISTER

Frågan om universitet eller högskola böljar fram och tillbaka. *Nya Dagligt Allehanda* och *Aftonbladet* var av stor betydelse från 1863 och framåt i frågan om en högskola i Stockholm. Bevakningen i pressen underbyggde bilden av att detta var ett "medborgarintresse".

Flera i kretsen av de 76 var publicister, ägde tidningar vissa perioder, var chefredaktörer och/eller skribenter. Per August Sohlman var huvudredaktör för *Aftonbladet* 1857–1874. Det främsta målet var att "skapa en bred folklig opinion för en representationsreform". Sohlman disputerade i Uppsala 1848. "Som liberal engagerade han sig i frågan om Uppsala universitets och Lunds universitets flyttning till Stockholm och skapandet av ett "nationaluniversitet".⁵² Carl Jonas Meijerberg ingick i *Aftonbladets* styrelse. Wilhelm Walldén köpte år 1869 *Stockholms Dagblad*, var ansvarig utgivare och redaktör 1869–84. En aktiv publicist var André Oscar Wallenberg.

DEN AKADEMISKA VÄRLDEN, LÄROSÄTEN OCH AKADEMIERNA

Cirka en tredjedel av de 76 företräder den akademiska världen. Om man ser närmare på gruppen professorer är 6 av de 16 verksamma vid KI, 5 är knutna till Vetenskapsakademien, 2 till Konstakademien, 1 till Veterinärinrättningen, 1 till Naturhistoriska Riksmuseet samt 1 till Tekniska Institutet (sedermera KTH). Här finns ett intresse kring en fortsatt utbyggnad av utbildnings- och forskningsmöjligheterna i huvudstaden.

52. Erik Johannesson, "Pehr August Sohlman", i *Svenskt biografiskt lexikon*, bd 32, (Stockholm, Svenskt biografiskt lexikon, 2003–2006), s. 629.

UTBILDNING FÖR KVINNOR OCH BILDNINGSVERKSAMHET

P.A. Siljeström, A.H. Fock, N.J. Andersson och C.W.A. Tham var särskilt aktiva i frågor som gällde utbildning för kvinnor och ökad bildning och utbildning generellt.⁵³ De kom även att undervisa i det ovan nämnda Seminarium för bildande av lärarinnor, vilket tyder på ett särskilt engagemang för kvinnors möjligheter till utbildning. Här torde finnas en bland flera tänkbara förklaringar, till det tydliga ställningstagandet i *"Inbjudning..."* Axel Adlersparre ingår i kretsen, en liberal politiker som var verksam under en lång följd av år. Några spår av ett mer aktivt engagemang från Adlersparres sida i frågan om utbildning för kvinnor har jag inte hittat. Den intressanta personen här är Axels hustru, Sophie Adlersparre, en av de drivande personerna i frågan om kvinnors plats i samhället och rätten till utbildning.

FAMILJE- OCH VÄNSKAPSBAND

Stockholm var en liten stad. Flera av undertecknarna var släkt med varandra, flera hade långvariga yrkesrelaterade kontakter och relationer, t.ex. läkarna/medicinarna, genom ledamotskap i olika organ i Stockholm och där man till och från under det vuxna livet möttes i olika roller och funktioner. Släktskap finns bland annat hos Frithiof Grafström-Arthur Hazelius (F. Grafström var gift med A. Hazelius dotter Heloise), likaså Carl Gustaf Santesson som var gift med Otto Christian Lovéns dotter. Albert Lindhagen och André Oscar Wallenberg var nära vänner.

DONATORER OCH GYNNARE

En del av 76-mannagruppen och särskilt dess styrelse utgör den ideologiska kärnan. Men kring dessa huvudpersoner finns en krets av stödjande krafter, gynnare och donatorer.

53. Christina Florin citerar P.A. Siljeström där han nämner att kvinnliga lärare "kunna erhållas mot ett vida lägre arvode, än manliga", vilket visar på att olika slags argument

Nära de 76 undertecknarna finns personer som brukar betecknas som "Högskolans gynnare". Gruppen utgörs i första hand av donatorer som lämnade bidrag till Högskolans uppbyggnad. Epitetet skulle ju i och för sig kunna ges till dem som startar Högskoleföreningen, men för enkelhetens skull håller vi fast vid den traditionella benämningen. Hur kunde stödet från gynnarna se ut? Det kan gälla grundplåt till professur, inköp av utrustning. "Högskolans gynnare" finns i och runtomkring de 76.⁵⁴

En gynnare och stor donator, Johan Wilhelm Smitt valde att ingå bland undertecknarna. Smitt var ledamot i Stockholms stadsfullmäktige, var välbärgad handelsidkare och gav substantiella bidrag till den nya högskolan i vardande.

Albert Lindhagen och Johan Wilhelm Smitt kände varandra väl och bör ha träffats bland annat i Stockholms stadsfullmäktige redan 1866, då Smitt valdes in som ledamot. Lindhagen fanns där redan från 1863.⁵⁵ Exempel på gynnare som fanns i kretsen kring de 76 är tidningsmannen politikern och företagaren Lars Johan Hierta och ingenjören och konstsamlaren Johan Adolf Berg. Dessa och deras familjer kom att bistå Högskoleföreningen på olika sätt och framförallt Stockholms högskola. Mellan Albert Lindhagen och Johan Adolf Berg fanns en nära vänskap enligt sonen Carl Lindhagen.⁵⁶

Och av alldeles särskild betydelse är de kvinnor och män som på olika sätt och ibland under lång tid engagerat sig i utbildning för

användes. Ur *Kampen om kunskapen* av Christina Florin, www.ub.gu.se/kvinn/portaler/kunskap/historik/ (Gällande 2019-04-04).

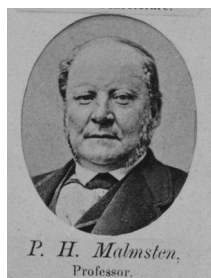
54. Eric Engström, *Stockholms Högskolas gynnare. Givare och donatorer under högskolans uppbyggnadsskede*. Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet, uppsats, stencil, 1998. Uppsatsen beskriver högskolans första tid, flera donatorer, insamlingar. Ger även bakgrund och tidigare beslut.

55. Johan Wilhelm Smitt, led. av stadsfullmäktige 1866-70 och 1887-93, led. av drätselnämnden 1866-68. *Svenskt biografiskt lexikon*, bd 32.

56. Carl Lindhagen, 1938, s. 59.

kvinnor. Några av dessa kvinnor är gifta med män i "instiftarkretsen" eller nära släktingar. Det kan också gälla kvinnor som själva deltagit i kurser av olika slag, där några i kretsen fungerat som lärare, ingått i ledningen för skolor och institut av olika slag. Hela denna grupp har betydelse, ibland kanske avgörande för den vikt som lades vid kvinnors medverkan när Högskoleföreningen formulerade sitt program och – inte minst – att de inte gav upp när motståndet började växa.

Några ledande personer

PEHR HENRIK MALMSTEN (1811–1883)
*Pådrivande kraft, inspiratör, professor, KI.
 Gift med Emilia Christina Margareta
 Hård af Segerstad. Ingick i December-
 kommittén. Fotograf okänd.*

En nyckelperson, i synnerhet initialt, var professor *Pehr Henrik Malmsten*. Malmsten "arbetade ivrigt för denna tanke".⁵⁷ Malmstens betydelse kan inte överskattas. Lika betydelsefull som Albert Lindhagen blev i ett något senare skede, kring Stockholm högskolas tillkomst och första tid, lika viktig var Malmsten för den tid som föregick högskolan och som var en förutsättning för vad som komma skulle.

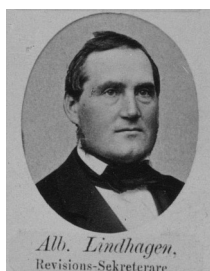
Malmstens insatser för "en högre bildningsanstalt" i Stockholm är viktiga att framhålla, vilket också Frithiof Lennmalm gör i sin *Minnesanteckning* som utkom 1911 och ingår i Svenska Läkaresäll-

57. Lars Öberg, "Pehr Henrik Malmsten", i *Svenskt biografiskt lexikon*, bd 25, (Stockholm: Svenskt biografiskt lexikon, 1985–1987), s. 8.

58. Pehr Henrik Malmsten, *Minnesanteckning av F. Lennmalm*, Svenska Läkaresällskapets Handlingar, bd 39, (Stockholm, 1911), s. 9–10.

skapets handlingar. Lennmalm beklagar inledningsvis att han inte lärde känna Malmsten.⁵⁸ Lennmalm torde ha haft de bästa förutsättningar för att ge en bild av Malmstens gärning. Lennmalm var själv läkare (och sedermera rektor vid KI 1917–23) och skrev bl.a. tre volymer om KI:s historia.

Epitetet pådrivande kraft och inspiratör är välförtjänt. Malmstens motion till stadsfullmäktige ”angående en högre bildningsanstalt i hufvudstaden”⁵⁹ är helt avgörande för den fortsatta utvecklingen. Motionen var grunden för Decemberkommittén och banade väg för Albert Lindhagens fortsatta arbete.

ALBERT LINDHAGEN (1823–1887)

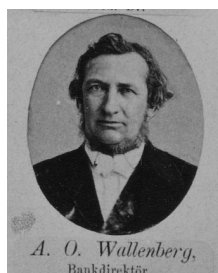
Albert Lindhagen, genomförare och organisatör. Revisionssekreterare. Gift med Anna Emilia Schönmeyr och senare med Elin Mathilda Schönmeyr. Fotograf okänd.

Albert Lindhagen disputerade i Uppsala 1848 på en avhandling med titeln ”Om de orsaker, som föranledde 1809 års Statshvälfning”. Året därpå avlade han juridisk ämbetsexamen. Efter några olika positioner bl.a. som expeditionschef i civildepartementet kom han att fullgöra speciella uppdrag i Stockholms stadsfullmäktige redan från starten 1863. Epitetet ”Stockholms okrönte konung” synes motiverat mot bakgrund av alla de olika projekt som han drev och

59. *Stockholms Stadsfullmäktiges Beredningsutskotts utlåtanden och memorial 1865*, n:o 97. [Motion om utvecklande av de offentliga föreläsningarna i Sthlm till en institution för meddelande av vetenskapens resultat] (Stockholms stadsfullmäktiges beredningsutskotts utlåtanden och memorial under år 1865, Sthlm 1865, 4:o, N:ris 97–99, s 2–4 [i N:o 97, Utlåtande i anledning af väckt fråga om åtgärder till frände af nationalrepresentationens ombildning]).

deltog i såsom byggnadsordning, drätselnämndens omorganisation, brandväsendets ordnande och plan för huvudstadens elementarläroverk.⁶⁰ Lindhagens bidrag till utvecklingen och moderniseringen av Stockholm kan inte underskattas. Väl känt är hans bidrag till stadsplanen. Gösta Selling har i boken *Esplanadsystemet och Albert Lindhagen. Stadsplanering i Stockholm åren 1857–1887* ingående beskrivit detta omfattande och långvariga projekt.⁶¹ Minst lika viktigt är Lindhagens långvariga arbete för att få till stånd ett universitet i Stockholm.

Lindhagen var alltså en drivande man i staden. Högskolefrågan torde ha passerat väl in tillsammans med övriga planer på att förnya och modernisera staden. Förändringsarbetet förutsatte en institutionell ram och denna var Stockholms stadsfullmäktige. I beredningsutskottet och i drätselnämnden drevs och hanterades frågan om ett nytt lärosäte i huvudstaden. Där kom att samlas ett antal personer som var eller blev engagerade i frågan.

ANDRÉ OSCAR WALLENBERG (1816–1886)

Stödjande näringslivsperson, grundare av Stockholms Enskilda Bank 1856, publicist. Gift med Catharina Wilhelmina Andersson, senare med Anna von Sydow, målare. Bankman, politiker, riksdagsledamot borgarståndet 1853–63, stadsfullmäktige 1863–86, vice ordf., 1875–77, ledamot beredningsutskottet 1865–67, 1881–86. Ledamot riksdagen 1867–86. Ingick i Decemberkommittén. Fotograf okänd.

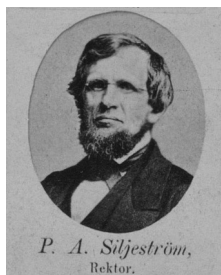
André Oscar Wallenberg var ledamot i riksdag och stadsfullmäktige fram till sin bortgång. 1856 grundade han Stockholms Enskilda Bank. Wallenberg var en viktig representant för den liberala borgar-

60. Carl Lindhagen, 1938, s. 34.

61. Gösta Selling, 1970, s.10, 46–53.

62. Göran B. Nilsson, *Grundaren*, (Oskarshamn, Carlssons 2001), s. 422, 73, 77.

klassen och hans hem ett bland de gästfriaste i staden, ett informellt forum för dagsaktuella frågor. André Oscar Wallenberg hade en plattform i pressen och i Reformvännernas sällskap.⁶² Han var socialt liberal och redan från början anställdes kvinnor i banken. Den första kvinnan, Alida Rossander, anställdes redan 1864. "Då hade ännu aldrig ett sådant förtroende visats en kvinna i vårt land. Och få voro väl de som trodde, att kvinnor kunde duga till sådant. Men A.O. Wallenberg hade som bekant en vid framtidssyn och därtill alltid varmt intresse för hvarje förbättrande af kvinnans ställning" skriver Ann Margret Holmgren i sin minnesteckning över Alida i tidningen *Idun*.⁶³

PER ADAM SILJESTRÖM (1815–1892)

Verkade för skolväsendet och utbildningen för kvinnor. Rektor vid Nya Elementarskolan i Stockholm, docent i experimentell fysik, ledamot av direktionen över Statens seminarium för utbildandet av lärarinnor, folkskoleinspektör. UU, FK, doc. i experimentell fysik. Hans främsta insats gällde skolan. Intresse för skolsystemet i USA. Gift med Carolina Lovisa Lagerqvist. Fotograf okänd.

Per Adam Siljeströms främsta insats gällde skolan, skriver Gunnar Richardsson i sin artikel om Siljeström i SBL. Siljeström publicerade ett stort antal arbeten om skolan och undervisningsväsendet och skrev den första kända skriften om det amerikanska utbildningsväsendet.⁶⁴ Siljeström bör ha haft kännedom om The Morrill Act 1862 som gav grunden för Landgrant Colleges vilka syftade till att ge USA kompetens för industrialismens genombrott.

63. Ann Margret Holmgren, "Alida Rossander", *Idun* 12 december 1909.

64. Gunnar Richardson, "Per Adam Siljeström", i *Svenskt biografiskt lexikon*, bd 32 (Stockholm: Svenskt biografiskt lexikon, (2003–2006), s. 231.

P. A. Siljeström startade Lärokurs för fruntimmer 1859. Lärokursen som riktade sig mot vuxna kvinnor pågick under två år i Stockholm.

Rubriken här borde egentligen varit "kretsen kring Per Adam Siljeström". Att Siljeström hade en stor betydelse för frågan om utbildning för kvinnor står klart, men han var inte ensam. Bland de 76 fanns professor Nils Johan Andersson, byråchef och professor Alfred Henrik Fock och lektor Carl Wilhelm Tham samt far och son Hazelius. Kretsen bör självklart vidgas till de kvinnor som engagerade sig i denna fråga och som representeras av hustrur och systrar; Sophie Adlersparre, Anna Wallenberg och systrarna Rossander.

Kvinnorna som inte undertecknade

S*ophie Adlersparre* (1823–1895), gift med Axel Adlersparre, *Anna Wallenberg* (1838–1910), gift med André Oscar Wallenberg och *Alida Rossander* (1843–1909) och *Jenny Rossander*,⁶⁵ systrar till Carl Rossander tillhör de kvinnor som ingår i kretsen kring de 76 som hustrur (Sophie, Anna) eller systrar (Alida, Jenny Rossander; Jenny är döpt till Johanna Sofia). De var på olika sätt drivande och aktiva vad gällde kvinnors rätt till utbildning och rösträtt, de var kända och intog i dessa frågor en ledande roll. Här bör de nämnas för att de direkt och indirekt torde ha haft betydelse kring högskolans tillblivelse och att den skulle vara öppen för kvinnor.

De deltog i fora och mötesplatser som bör tillmätas särskild betydelse i "högskoleprojektet". Bland de många läromiljöer för kvinnor som började uppkomma i Stockholm under 1800-talet är två särskilt viktiga här: Lärokurs för fruntimmer, vilken upphörde 1861 och Rossanderska lärokursen. Lärokursen för fruntimmer fick 1865 en efterföljare – Rossanderska kursen eller Jenny Rossanders Lärokurs för fruntimmer. Professor A.H. Fock, en av undertecknarna, återfinns även i denna Lärokurs.⁶⁶

65. Jenny Rossander gifter sig 1879 med Friedrich von Tschudi, schweizisk skriftställare. Övriga uppgifter saknas.

66. Om Rossanderska kursen 1865–1882, Ebba Heckscher, 1914, s. 145–146.

T v: Porträtt av friherrinnan Karin Sophie Adlersparre f. Leijonhufvud ("Esselde"), 1823–95. Skriftställarinna, skapare av "Tidskrift för hemmet", Handarbetets vänner och Fredrika Bremer-förbundet. Fotograf Bertha Valerius. Foto Nordiska museet.

Motstående sida:

T v: Anna Wallenberg. Fotograf G. Joop. Foto Kungliga Biblioteket.

Th: Alida och Jenny Rossander. Fotograf W. A. Eurenus P. L. Quist Hofphotografer. Foto Kungliga Biblioteket.

En tidskrift bör särskilt framhållas: *Tidskrift för hemmet tillegnad den svenska kvinnan*, som startades av Sophie Adlersparre och Rosalie Olivecrona 1859, samma år som de första lektionerna i Lärokurs för fruntimmer ägde rum. Sophie Adlersparre var aktiv som skribent under många år och bildade Fredrika Bremer Förbundet 1884.⁶⁷ Hon var redaktör för *Tidskrift för hemmet tillegnad den svenska kvinnan* åren 1859–85. Medredaktör under åren 1859–68 var Rosalie (Roos) Olivecrona. I decembernumret 1869 finns en längre artikel under pseudonymen "Svenska" som ingående redogör för projektet om

67. Fabian Jacob Wrede, en av undertecknarna, var kusin med Fredrika Bremer (1801–65).

68. *Tidskrift för hemmet tillegnad den svenska kvinnan*. Artiklarna var från början osignerade, även senare är det svårt att avgöra vem som författat en viss artikel enligt *Dagny. Tidskrift för sociala och litterära intressen*. Utgifven av Fredrika Bremer-förbundet, 1898, häfte 11, s. 313.

en Högskola i Stockholm och vikten av att Högskolan avses även inkludera kvinnor.⁶⁸ Sophies oftast använda pseudonym var "Es-selde", men "Svenska" var den pseudonym som hon valde denna gång. Redan 1862 startade hon söndags- och aftonskolor för arbetarklassens döttrar.

Anna Wallenberg ingick i direktionen för den Rossanderska lärokursen tillsammans med bland andra Fredrika Limnell och Ebba Lind af Hageby.⁶⁹

69. Ebba Heckscher, 1914, s. 146. Fredrika Limnell, filantrop, Fredrika Bremerförbundsledare, kvinnosakspolitiker, urn:sbl:10390, SBL, (artikel av Sven Erik Täckmark), hämtad 2019-04-04. Ebba Lind af Hageby, socialt verksam, näst yngst av industriman-nen och Aftonbladetgrundaren Lars Johan Hiertas sex döttrar, <http://nyaidun.se/ebba-lind-af-hageby/> (gällande 2019-04-04).

”Den unga, konstnärligt begåvade kvinnosakskvinnan hade på 1860-talet att axla ett tungt ansvar som styvmor, mor och representativ värdinna i en allt större familj med stort umgänge i ständigt öppet hus” skriver Göran B. Nilsson om Anna Wallenberg i boken *Grundaren* som skildrar André Oscar Wallenbergs liv och gärning.⁷⁰

Alida Rossander anställdes år 1864 som första kvinna av André Oscar Wallenberg i Stockholms Enskilda Bank där hon kom att tjänstgöra nära tjugo år. ”Äfven i andra afseenden gick hon i spetsen. Innan lärarinneseminariet fanns, öppnade hon jämte sin syster Jenny, 1865 en ’Lärokurs för fruntimmer’, afsedd för lärarinnors och andra kvinnors högre undervisning”.⁷¹ Alidas och Jennys bror var professor Carl Rossander, en av de 76 undertecknarna och ledamöterna.

70. Göran B. Nilsson, 2001, fotografier och korta texter i anslutning till s. 255.

71. Ann Margret Holmgren, ”Alida Rossander”, Idun 12 december 1909. Alida Rossanders födelseår felaktigt angivet. Står 1853, ska vara 1843.

Slutord

En avsikt med skriften är att den ska ge vidare kunskap om Högskoleföreningen, dess värdegrund och dess betydelse för en högskola i Stockholm. Borde det inte kunnat bli en högskola tidigare? Det har visat sig att staden och stadens utveckling hade en avgörande betydelse för tillblivelsen av högskolan. Det gäller allt från de materiella villkoren, stadens organisation främst Stockholms stadsfullmäktige och, inte minst, frågor om utbildning. Särskilt uppmärksamheten kring kvinnor och kvinnors rätt till utbildning är en fråga som börjat få större genomslag ungefär vid denna tid. Och denna fråga är nära knuten till frågan om en högskola i huvudstaden.

Från och med oktober 1869 börjar högskolan ta mer konkret form, med konstituerande av styrelse och andra grundläggande beslut. De som valdes in i den första styrelsen för Högskoleföreningen vid det konstituerande mötet den 20 oktober 1869 var Carl Fredrik Bergstedt, Gustaf von Düben, Albert Lindhagen, Christoffer Manderström (valdes till ordförande), Jonas Meijerberg (deltog första gången vid möte 23 oktober och ersätter Axel Erdmann, som avled den 1 december 1869), Adolph Peyron samt Carl Santesson.

Högskoleföreningens styrelse fastställer grundstadgar för Stockholms högskola den 25 maj 1877, den 3 oktober samma år åtar sig stadsfullmäktige att utse två medlemmar av Högskolans styrelse, under höstterminen startar de första föreläsningarna och Stockholm högskolas styrelse träder i funktion från och med maj 1879.

Högskolan får sin första egna byggnad 1909 (arkitekt Victor Bodin) på Kungstensgatan 45, "...väl placerad i anslutning till vetenskapliga institutioner som Observatoriet och Tekniska Högskolan på Drottninggatan".⁷²

En förhoppning är att skriften väcker nyfikenhet och en vilja att läsa mer om Högskoleföreningen och Stockholms högskolas första tid.

72. Samfundet S:t Erik, skylt som finns uppsatt på fastigheten Kungstensgatan 45.

Summary

This study aims to describe the environment in which an *Invitation to the formation of an association for a college in Stockholm* came about.

In the 17th century, Sweden had two universities, those in Uppsala and Lund. The late 18th century saw the establishment of several academies. In the beginning of the 19th century, a few specialised institutions of higher education were established in Stockholm.

In the mid 19th century, Stockholm was a city trying to catch up and reach the standards for a European capital. The number of inhabitants was low, cholera afflicted the population, child mortality rate was high and street lighting was just about to be introduced.

During the first half of the 19th century Sweden came to emphasize primary education. This was followed by a number of publicly funded courses and studies on the development of the education system. One of these was a “Learning course for women” (“Lärokurs för fruntimmer”). Several of the men who signed the *Invitation* were also involved in this course.

The seven-page long *Invitation* argues for a college in the Swedish capital that would combine with the other tertiary education institutions. Among the arguments in favour of establishing a college are that most capitals have one; that the increased communications boost the competition between states; and that all the nation’s

intellectual resources, particularly the women, have to be taken advantage of.

76 persons signed the *Invitation*, 33 of them were members of the recently established City Council. They also had contacts outside the Council, like family friends, members of academia who promoted education for women, and journalists.

The study looks in more detail at four of the signatories: one of the initiators professor Pehr Henrik Malmsten of the Karolinska Institute; the organiser Albert Lindhagen; the supporting banker André Oscar Wallenberg; and the educationalist Per Adam Siljeström.

There were also wives and sisters of the signatories who did not themselves sign the *Invitation* but who must have supported or influenced their husbands and brothers, among those Sophie Adler-sparre, Anna Wallenberg and the sisters Alida (who was employed by A. O. Wallenberg) and Jenny Rossander.

Bilagor

BILAGA 1

*”Inbjudning att lemna bidrag till upprättande af en
Högskola i Stockholm den 14 oktober 1869”*

BILAGA 2

*Protokoll hållet vid Högskoleföreningens i Stockholm
sammanträde den 20 oktober 1869*

BILAGA 3

Korta biografier

BILAGA I

*Inbjudning att lemna bidrag till upprättande
af en Högskola i Stockholm den 14 oktober 1869*

Bilagor till högskoleföreningens protokoll den 20 oktober 1869. §1.

Inbjudning att lemna bidrag till upprättande af en Högskola i Stockholm.

En Högskola i Sveriges hufvudstad har länge utgjort ett önskningsmål, och frågan derom är en sådan, som ständigt återkommer tills hon fått en tillfredsställande lösning. De bemödanden, som hittills blifvit gjorda i detta hänseende, hafva stått alltför enstaka, och till följd deraf saknat erforderlig styrka att kunna lyckas, ty för att uppnå det stora målet fordras samlade krafter, ledda af enig vilja. Då nu saken är af en synnerlig vikt och det synes icke vara välbetänkt, att längre uppskjuta dess utförande, hafva vi, undertecknade, sammanslutit oss till en Förening, hvilken har till ändamål att söka upprätta en Högskola i Stockholm, och som följaktligen icke bör upplösas förr än Högskolan kommit till stånd samt hunnit så utveckla sig, att hennes framtid kan anses tryggad. För att bereda sammanhållning, hafva vi sett oss nödsakade att, åtminstone för närvarande, ej utsträcka antalet af Föreningens ledamöter utöfver Sjuttiofem, och att inskränka oss till personer, som äro bosatta i hufvudstaden och derigenom i tillfälle att deltaga i de gemensamma öfverläggningarna, fullt förvissade, att alla de goda krafter, hvilka sålunda gå förlorade för Föreningens omedelbara arbeten, ändock skola komma saken till godo.

Utan annat anspråk än det, som ligger i medvetandet af vårt fosterländska uppsåt och vår goda vilja, vända vi oss nu tillitsfullt till den Svenska Allmänheten med anhållan, att den ville understödja våra bemödanden och bidraga med erforderliga medel till högskolans upprättande och fortgång. Men då vi framställa denna anhållan, känna vi oss skyldige att redogöra för de skäl, som manat oss att uppträda, den organisation vi tänkt oss för den blifvande högskolan, och det sätt, hvarpå vi anse det föresatta målet kunna vinnas.

I våra dagar, då man så allmänt sträfvat att bilda stora och mäktiga samhällen, och då den materiella utvecklingen samt den lättade samfärdseln jemväl bidraga att göra de starkare nationernas öfvermakt och inflytande ännu större, måste de små staterna och de små nationaliteterna mera än någonsin vara på sin vakt. Äfven på det andliga området gör sig den numeriska styrkan gällande och bereder, under någorlunda lika förhållanden i öfrigt, de stora nationerna en afgjord öfvervikt öfver de små. Emot en sådan öfvervikt har ett mindre talrikt folk, såsom det Svenska, att söka sitt värn endast uti en förhöjd intelligens och ett ihärdigt sträfvande att omsorgsfullt taga vara på och tillgodogöra alla sina andliga krafter, samt gifva dem en sådan sammanhållning, att de genom sin inneboende styrka i någon mån kunna ersätta hvad som felas dem i mängd. Men i detta senare afseendet har man hos oss långt ifrån gjort nog. Det göres mycket för att utbreda kunskaper till alla samhällsklasser, att sätta hvar och en i tillfälle att vinna de insigter som erfordras för hans blifvande lefnadsyrke, och äfven att underlätta deras sträfvanden, som vilja mera uteslutande egna sig åt vetenskaper och konster; men de bildande krafterna lemnas spridda om hvarandra, utan tillfälle att, så som önskligt vore, verka gemensamt. Ehuru i landet sålunda finnes mycken allmänbildning, stort förråd af duglighet och insigter, mycken lärdom, framstående vetenskapliga förmågor och äfven en hög konstbildning, är vår odling icke stark nog, att så som sig bör upprätthålla vår sjelfständighet i förhållande till de stora kulturfolken, utan röjer ofta ett allt för stort inflytande från än det ena än det andra af dem; och dock står det fast, att ett nationellt oberoende, som är värdt detta namn, för oss icke skall komma att finnas till, såvida vi ej kunna bringa det derhän, att vår kultur kan framstå jemnbördig och mera jemnstark med de stora kulturfolkens, samt såväl hos dem, som framför allt inom vårt eget land, vinna fullt erkännande såsom sådan.

Men för att komma härtill fordras, att det gifves en verklig medelpunkt för landets intellektuella sträfvanden, der nationens andliga lif rör sig med all den styrka, hvaraf det kan blifva mäktigt. En sådan medelpunkt kan emellertid icke finnas annorstädes än i hufvudstaden, hvarest nationens andliga krafter äro samlade mer än på något annat ställe. Men vår hufvudstad kan då först blifva en sådan uppgift vuxen, när han genom en högskola fått sina rika odlings-skatter tillgodogjorda och förökade.

Med hänsyn till nationens politiska och sociala lif är det äfven af annat skäl högst angeläget att en högskola uprättas i hufvudstaden. Det är nemligen gifvet att, under alla omständigheter, hufvudstadens inflytande på hela landet är mycket stort. Om detta inflytande skall blifva till landets väl eller ej, det beror visserligen icke ensamt på hufvudstaden, som å sin sida måste emottaga de från öfriga riket ditströmmande krafter sådane de äro, utan på hela landet, som till stor del sjelft skapar sin hufvudstad, och sålunda också blir ansvaret för den riktning dess inflytande tager. Men ingen med öppna ögon och öppet sinne för fosterlandets väl kan misstaga sig om vigten deraf, att hufvudstadens inverkan på det öfriga riket blir så god som möjligt. För att detta må kunna ske, fordras att den sjelf är genomträngd af en hög och ädel odling. Ett af de oeftergifliga villkoren därför är åter att hufvudstaden förses med det verksamma medel till en förhöjd intelligens och sedlig förädling, som en der upprättad högskola kan skänka. En sådan åtgärd har också på den sista tiden fått en ännu större vikt genom den förändring i vårt samhällsskick, som kallat medborgare af alla klasser att deltaga i de offentliga angelägenheterna. Härigenom hafva våra samhällsinrättningar blifvit grundade på förutsättningen af en hög medborgerlig bildning och en hög samfundsanda; och denna förutsättning kan icke blifva en tillfredsställande verklighet med mindre än att hufvudstaden, som utgör samhällslifvets hjertpunkt, höjes i förhållande till de stegrade anspråken på nationens odling.

Redan är antyd, huru nödvändigt det är för oss, såsom ett litet folk, att noga taga vara på våra andliga krafter och de för deras tillgodogörande samlade hjälpmedel, samt tillse, att hvad här af finnes må i så fullt mått som möjligt komma vår kultur till godo. Men huru förfara vi i detta afseende? I Stockholm finnas ej mindre än sju Akademier, jemte flera andra samfund för odling af vetenskap och konst; der finnes en afdelning af högskolan, den medicinska, uti Carolinska Institutet; tre andra läroverk, nemligen Teknologiska Institutet, Bergskolan och Farmaceutiska Institutet, hvilka i åtskilliga länder jemväl utgöra delar af högskolan, samt en Krigshögskola. Dessa äro nu i allmänhet utan närmare beröring med hvarandra. De utveckla visserligen det oaktadt en ganska stor verksamhet, men huru mycket mera fruktbringande skulle ej denna vara, om i hufvudstaden funnes en högskola, som kunde bilda ett samband dem emellan och förena krafterna. Hvar och en af de nämnda vetenskapliga samfunden och bildningsanstalterna har sin mera åt ett särskildt mål riktade bestämmelse, och ingen af dem kan derföre blifva en för alla gemensam föreningspunkt. Högskolan deremot, hvilken odlar alla grenar af menskligt vetande, och förfogar öfver talrikare arbetskrafter i vetenskapens tjänst, är till följd af denna sin mångsidighet och sin större styrka särskildt egnad att utgöra föreningslänken mellan dem alla och själen uti deras sålunda gemensamt vordna odlingsarbete.

I Stockholm finnas vidare samlingar för vetenskap och konst i sådan mängd och till sådant värde, att intet annat ställe i riket erbjuder något dermed jemförligt, såsom, för att blott anföra några exempel: Nationalmusei samlingar för skön konst, fornkunskap m. m., Riksmusei naturhistoriska samlingar, Kongl. Bibliotheket, Riksarkivet, och alla de särskilda Akademiernas samt öfriga bildningsanstalternas bibliotek och samlingar. Dessa rika skatter för mensklig bildning i alla riktningar kunna nu icke på långt när lända till det gagn, som skulle vinnas, om i hufvudstaden funnes en högskola, hvars lärare och lärjungar kunde deraf draga nytta, och hvilken genom sin mäktiga bildningskraft spridde håg och förmåga att vidsträktare än nu göra dem fruktbringande. Besinnar man tillika, att vi i hufvudstaden hafva undervisningsanstalter, utom dem, som redan blifvit nämnda, till långt större mängd och om-

fattning än annorstädes i riket, såsom ett stort antal elementarläroverk, såväl statens som af enskilda uprättade, två Seminarier för bildande af lärarinnor, Slöjdskola, Skogsinstitut, Krigsskola, Sjökrigsskola, Navigationsskola, Handelsinstitut m. fl., på hvilka undervisningsanstalter och deras stora lärarepersonal högskolan kunde hafva ett välgörande inflytande; att i hufvudstaden finnes en talrik embetsmannapersonal, civil och militär, samt andra bildade och bildningsälskande personer, säkerligen i tusental, för hvilkas odlingssträfvande högskolan kunde komma till godo, vare sig omedelbart genom att lemna tillfälle till studier eller medelbart genom den allmänna eggelse till vetenskapligt lif och andlig förkofran, hon skulle medföra; så måste den misshushållning med andliga krafter, som nu eger rum i ett land, hvilket icke har råd att förlora någon af dem, väcka allvarliga bekymmer och mana till skyndsamt godtgörande af det försummade.

Det bör icke lemnas aldeles oanmärkt, hurusom, under den tid frågan om en högskolas inrättande i hufvudstaden varit å bane, Stockholms kommun i flera afseenden vunnit en sådan utveckling, att han nu vida mera än tillföre erbjuder en beredd jordmån för en högskola och ett vidsträckt fält för hennes inflytande. Under det senast förflutna fjerdedels århundradet har Stockholms folkmängd ökats med mer än femtio procent. Samfärdseln med det öfriga riket, med brödralanden och med utlandet har i hög grad tilltagit och blir med hvarje år allt lifligare. Hägen att inhemta kunskaper och förvärfva själsodling har vunnit stor utbredning inom alla samhällsklasser. Hufvudstadens samtliga läroanstalter sysselsätta för närvarande mer än 1,200 lärare och lärarinnor. Folkskolorna samt läroanstalterna för slöjd och yrken hafva gjort stora framsteg, och deras lärjungars antal har i en utomordentlig grad tillväxt. Elementarläroverken gå raskt framåt, så att deras lärjungar kunna för närmaste tiden uppskattas till omkring 2,500, motsvarande antalet vid ej mindre än fem af de största fullständiga läroverken i riket. Då det utan öfverdrift kan antagas, att snart nog omkring etthundra för inträde vid högskolan mogna lärjungar skola årligen utgå från hufvudstadens elementarläroverk, och då medellängden af studenttiden är åtminstone tre till fyra år, synes huru Stockholm ensamt skall kunna förse högskolan med ett icke ringa antal manliga lärjungar.

Men Stockholms högskola bör blifva en bildningsanstalt äfven för landets kvinnor. Bemödanden att sätta qvinnan i lika tillfälle som mannen att förvärfva själsodling samt erforderliga kunskaper för en vidsträcktare verksamhet visa sig numera öfverallt, och ej minst i vårt fädernesland. Offentliga läroanstalter för kvinnor, om också ännu få och afsedda endast för särskilda ändamål, finnas hos oss redan uprättade, och flera förberedas. Äfven för utvidgande af kvinnans verksamhetskrets i samhället har mycket på senare tider blifvit gjort. Man har kommit till insigt om att mångt värf, som man hittills ansett endast tillhöra män, lika väl och ofta bättre skötes af kvinnor, och framför allt att qvinnan måste insättas i sin naturliga rätt och bestämmelse, att mera än hittills deltaga i det upväxande slägtets upfostran och undervisning. För dessa sina åligganden måste hon emellertid sättas i tillfälle att förvärfva erforderliga kunskaper, och äfven det högre kunskapsmått, som meddelas först vid högskolan. Sådant möter större svårigheter vid de i mindre städer förlagda universiteten, hvarest den talrika manliga ungdomen har sådan öfvervigt på stället, att qvinliga studerande säkerligen skola tveka att uppträda bland den, men går lättare för sig vid en högskola i hufvudstaden, der den studerande ungdomen mera sammanblandas med stadens öfriga innevånare. Då härtill kommer den viktiga omständigheten, att studerande kvinnor skola i hufvudstaden lättare ega tillgång till familjevård, anse vi särdeles lämpligt att Stockholms högskola blir en bildningsanstalt jemväl för kvinnor, hvarigenom hon skulle inom vårt land fylla ett vigtigt samhällsbehof.

Vigten och fördelen af att hafva en högskola i hufvudstaden vinner bekräftelse af andra länders föredömen. De flesta Europeiska länder och sådana delar deraf, som till följd af sin historia eller nationella egendomligheter visa sig mera fristående eller strängt afskiljda, hafva högskolor i sina hufvudstäder. Vi finna universiteter i Christiania, Köpenhamn, Helsingfors, St

Petersburg, Moskwa, Warschau, Berlin, München, Bern, Wien, Pesth, Prag, Lemberg, London, Edinburgh, Dublin, Brüssel, Paris, Madrid, Turin, Rom, Neapel, Palermo och Athen; så att, om man undantager några tyska stater af andra ordningen och småfurstendömen, samt Rumänien och Turkiet, hvilka två sistnämnda länder icke alls ega någon högskola, samt tager i betraktande att, om också Italien ännu ej eger ett fullständigt universitet i sin nyss blifna hufvudstad, sådana finnas i flera af de landets förnämsta städer, hvilka för kort tid sedan voro hufvudorter inom de särskilda staterna, — det endast är Sverige, Holland och Portugal, som ej hafva högskolor i sina hufvudstäder. Det är visserligen sannt, att i de flesta af nyss upräknade städer högskolor länge funnits, och att flera skiljda orsaker föranledt deras upprättande på dessa ställen; men det lider å andra sidan intet tvifvel, att insigten om det kraftiga medel till ett folks höjande, som ligger uti att bilda en stark medelpunkt för dess andliga verksamhet, ej obetydligt inverkat på frågan om högskolornas utbildning i Europas hufvudstäder.

Vi öfvergå nu till framställningen af grunddragen af högskolans organisation.

Såsom ledande grundsats tro vi det böra antagas, att studierna må så mycket som möjligt ske efter lärjungarnes fria val, utan band af tvångsämmen, men att högskolan skall vara skyldig bereda dem af sina lärjungar, som sådant åstunda, tillfälle att bestå de kunskapsprof, hvilka Staten uppställer såsom villkor för inträde och befordran i sin tjänst. I sammanhang härmed bör Stockholms högskola hafva till en af sina första uppgifter att söka förvärfa det erkännande från Statens sida, att de af henne meddelade lärdomsgrader kunna medföra samma fördelar, som motsvarande grader vid de andra universiteten, och i allmänhet att hennes lärjungar blifva lika med dessas berättigade att, efter undergående af föreskrifna prof, vinna befordran i det allmännas tjänst.

Ett synnerligt afseende bör fästas å högskolans fosterländska och nationella bestämmelse. De ämnen, som nära beröra fosterlandets och äfven brödralandens kulturförhållanden och samhälls-inrättningar, böra derföre få ett framstående rum.

Närmaste vården om högskolan tillkommer naturligen lärarne, hvilka böra inom sig utse en Ordförande, som i denna egenskap skulle vara högskolans Rektor. Högsta ledningen af hennes angelägenheter och kontrollen å undervisningens gång hafva vi åter ansett böra updragas åt en Styrelse af sju personer. Denna styrelse skulle jemväl ombesörja den ekonomiska förvaltningen. Den skulle ega att tillsätta och entlediga lärarne, det förre efter att hafva inhemtat yttrande från sakkunniga personer. En af styrelsens ledamöter skulle i egenskap af Inspektör framför de andra hafva till åliggande, att personligen med upmärksamhet följa undervisningen och högskolans öfriga angelägenheter.

Då denna Styrelse komme att utöfva ett stort inflytande på högskolan och, så att säga, hafva hennes närmaste framtid i sin hand, är det af synnerlig vikt att få den på ett betryggande sätt sammansatt. Detta mål tro vi ock skola vinnas om Styrelsens ledamöter utses sålunda, att två väljas af Kongl. Vetenskapsakademien, en af Stockholms Stadsfullmäktige, och en af den Förening, som har till uppgift att bringa högskolan till stånd, alla för fyra år i sender; att lärarne representeras i styrelsen af sin Rektor; att bemälde fem ledamöter välja ytterligare två, jemväl för fyra år i sender, samt att i afseende å de fyra förstnämnda så ordnas, att hvarje år blott en af dem utträder ur styrelsen. Vetenskapsakademiens lämplighet såsom valkorporation synes oss framgå deraf, att hon mera än något annat vetenskapligt samfund i vårt land räknar representanter för bildningens olika riktningar. Enär Stockholms kommun har ett särskildt intresse uti högskolans upprättande och framgång, samt det i följd häraf kan emot-ses, att hon skall blifva ombuldad af såväl kommunen som många i hufvudstaden bosatta enskilda personer, så ligger häruti ett talande skäl för kommunalstyrelsens rätt att utse en ledamot. Det torde ock finnas både lämpligt och nödvändigt, att Högskoleföreningen, åtminstone tills vidare, och intill dess högskolan kommit i gång och vunnit någon stadgå, jemväl får utse

en ledamot i hennes Styrelse. Att lärarne få ett ord med i denna styrelse kan icke annat än lända till bättnad, och att de sålunda tillkomna ledamöterna få sjelfve utse någon eller några medlemmar är så mycket nödvändigare, som styrelsen i annat fall kunde se sig urständsat att få en duglig och verksam Inspektor, enär de utaf de särskilda korporationerna valda ledamöterna, om än så utmärkta, möjligen icke alltid finnas lämpliga eller hugade att öfvertaga denna maktpåliggande befattning.

I afseende å den årliga granskningen af högskolans räkenskaper och ekonomiska förvaltning anse vi lämpligast, att denna, åtminstone tills vidare, verkställes af Revisorer, som utses dels af Stockholms Stadsfullmäktige, dels af Högskoleföreningen, och att, sedan vederbörande fått tillfälle yttra sig i anledning af Revisorernas berättelse, Stadsfullmäktige afgöra, huruvida ansvarsfrihet skall medgifvas eller ej. Förvaltningen vore på sådant sätt ställd under en allmän och offentlig beslutande myndighets kontroll.

Beträffande högskolans omfattning, så, enär vi anse, att till en början några lärare icke behöfva anställas för det theologiska studiet, och då för den medicinska undervisningen en läroanstalt, Carolinska Institutet, redan finnes, skulle högskolan tills vidare meddela undervisning endast i de ämnen, som tillhöra Juridiska och Filosofiska fakulteterna vid de andra universiteten, eller statskunskap och lagfarenhet, filosofi, historia, språkforskning och litteratur, samt matematik och naturvetenskaper. För denna omfattning af högskolan hafva vi, med ledning af hvad erfarenheten vid andra sådana läroanstalter gifver vid handen, beräknat lärarnes antal till tjugofem. I hvilken utsträckning högskolan skall komma att öppnas måste bero på omständigheterna, och ej minst på den för högskolans framgång och anseende utomordentligt viktiga, att tillgång finnes på lärare med framstående förmåga.

Innan högskolans verksamhet tager sin början, skall Föreningen hafva att för henne fastställa Grundstadgar, innefattande de för hennes organisation och verksamhet nödiga bestämmelser, angående: högskolans styrelse och ekonomiska förvaltning; lärarnes tillsättande och entledigande, deras åligganden och rättigheter; läroämnena och deras fördelning på de särskilda lärarne; den studerande ungdomen, hvad som erfordras för att blifva inskrifven såsom lärjunge, och på hvilka villkor det må vara tillåtet för andra att begagna undervisningen; beskaffenheten af och sättet för de kunskapsprof, som lärjungarne må vara berättigade att undergå, och de vitsord, som deröfver skola meddelas; med mera dylikt. I dessa stadgar bör äfven föreskrifvas huru ändringar i dem skola åstadkommas, hvilket vi anse böra ske genom samverkan af styrelsen och de korporationer, som ega att utse dess ledamöter, under iakttagande af betryggande föreskrifter.

Då vi nu gå att yttra oss om den ekonomiska sidan af saken, vilja vi till en början erinra, att en af anledningarna hvarför hittills föga eller intet blifvit gjordt till förverkligande af tanken på en högskola i Stockholm, utan tvifvel är en öfverdrifven föreställning om dermed förenade kostnader. Årliga utgifterna för denna högskola, tänkt i hennes största utsträckning, äro visserligen stora, ehuru de äfven då ej uppgå till högre belopp, än som motsvarar räntan å anläggningskostnaden för några få mils jernväg. Men högskolan kan ej på en gång uppnå en sådan fulländning, och till följd deraf blifva äfven de större kostnaderna endast så småningom afnöden. Särskildt har säkerligen tanken på alla de byggnader, som man föreställt sig behöfva uppföras väckt farhågor. Dessa äro likväl i hög grad öfverdrifna; ty, utom det att utgifterna för sådana byggnader, när de en gång behöfva uppföras, utan tvifvel ej på långt när blifva så stora, som man vanligen tänker sig dem, så kunna de icke ifrågakomma förr än längre fram, då högskolan vunnit en större utbildning, och äfven då endast småningom. Under tiden skola säkerligen erforderliga lokaler temligen länge kunna erhållas utan nämnvärda kostnader. Så hafva vi grundad anledning antaga, att för de naturvetenskapliga föreläsningar och öfningar, som nödvändigt fordra särskildt inrättade lokaler med dertill hörande apparater och samlingar, flera

af de i detta afseende redan befintliga lägenheter skola beredvilligt ställas äfven till högskolans tjänst; och hvad de öfriga föreläsningarna beträffar, kan tillgång lätt beredas till de få rum, som för dem äro af nöden.

De för undervisningen erforderliga bibliotek och samlingar finnas redan till största delen i hufvudstaden, rikare och dyrbarare än på något annat ställe i landet. Hvad härutöver kan vara behöfligt är i afseende å kostnaderna jemförelsevis ringa, och dess anskaffande beror hufvudsakligen på lärarnes nit och omtanka. En sådan för undervisningen nödig anläggning som t. ex. en botanisk trädgård, är något som i allt fall säkerligen kommer att snart nog förskaffas åt hufvudstaden, och utgifterna därför behöfva således icke nu tagas i beräkning.

Vi anse, att lärare vid högskolan böra fast anställas endast i den mån framstående och pröfvade förmågor finnas att tillgå, och att anställningarna till en början måste till stor del blifva allenast updrag för kortare tid, hvartill man endast kan påräkna yngre lärare och möjligen en eller annan äldre vetenskapsman, som mindre för aflöningen än för sakens framgång skulle vilja någon tid egna sina krafter åt lärarekallet vid högskolan. Under denna förutsättning bör äfven lärarnes aflöning kunna bestridas med en jemförelsevis ringa kostnad. Arvoden motsvarande adjunktlönerna vid de andra universiteten samt första och andra gradens lektorslöner vid elementarläröverken böra blifva tillräckliga för att kunna eftersträfvast af yngre vetenskapsmän, såsom docenter vid högskolorna och andra med dem jemförliga lärare. Vi tro derföre, att årliga summan för lärarnes aflöning till en början icke behöfver beräknas högre än efter ett medeltal af 2,500 riksdaler.

I öfverensstämmelse med hvad sålunda blifvit anfördt, hafva vi funnit oss kunna antaga, att Stockholms högskola skall till en början kunna upprätthållas med följande kostnadsbelopp, nemligen: lön till 25 lärare, i medeltal 2,500 rdr, 62,500 rdr; rektorsarfvode samt aflöning åt förvaltningstjenstemän och vaktbetjening 7,500 rdr; särskilda kostnader för de naturvetenskapliga studierna 7,000 rdr, samt för bestridande af andra utgifter 3,000 rdr, eller tillhopa 80,000 rdr årligen.

Till betäckande af dessa kostnader måste lärjungarne och öfrige åhörare vid högskolan i främsta rummet bidraga. Vi tro oss kunna beräkna deras tillskott genom inskrifningspenningar, terminsafgifter af de egentliga lärjungarne, och afgifter af andra personer, som besöka föreläsningarna, till åtminstone 25,000 rdr. Vidare hafva vi för afsigt att ingå till Stockholms Stadsfullmäktige med hemställan, dels huruvida icke kommunen skulle vara villig att lemna ett årligt bidrag till ungefärligen enahanda belopp, dels att räntan af den för en högre bildningsanstalt i hufvudstaden samlade Decemberfonden, hvilken fond för närvarande upgår till nära 75,000 rdr, måtte få användas för högskolans ändamål. Blevde de nu nämnda årliga inkomsterna tillgängliga, så vore det beräknade årsbehovet fylldt, derest högskolan egde en Grundfond, som uppginge till så stort belopp, att han lemnade omkring 25,000 rdr i årlig ränta. I samma mån denna fond blefve än större, sattes man i tillfälle att utveckla högskolan, att genom stadig anställning mot tillräckligt stor lön vid henne fästa den ena framstående förmågan efter den andra, samt att bestrida äfven öfriga af en utvidgad verksamhet och stegrade anspråk betingade större utgifter. En grundfond, med hvars afkastning högskolan kan bestrida en god del af sina utgifter, anse vi så mycket oundgängligare, som det, efter vår upfattning, ligger mycken vikt uppå, att hon så litet som möjligt är ekonomiskt beroende.

Vi vända oss till våra medborgare och medborgarinnor, i hufvudstaden som i landsorten, med anhållan att de, hvar efter sin förmåga, ville lemna och anskaffa bidrag till grundfonden för Stockholms Högskola. Den enkla erinran, att frågan gäller ett nationalverk, som skall mäktigt bidraga till vårt folks förädling, vår nationalitets upprätthållande, samt vårt lands sjelfbestånd och oberoende, synes oss innebära den kraftigaste maning till varm och enig verksamhet för det stora målet.

De medel som inflyta skola redovisas i allmänna tidningarne. De komma att förvandlas i säkra räntebärande värdepapper. Vi ämnar att hos Stockholms Stadsfullmäktige göra framställning derom, att medlen må, intill dess en Styrelse för Högskolan träd i verksamhet, få förvaltas för Föreningens räkning af Stadens Drätselnämnd, samt att förvaltningen måtte få granskas af Revisorer, som utses af Stadsfullmäktige och Föreningen.

Stockholm den 14 Oktober 1869.

<i>H. A. Abelin</i> , Professor.	<i>A. Adlersparre</i> , Kommendör vid Kongl. Flottan.	<i>G. Fr. Almqvist</i> , General-Direktör.	<i>N. J. Andersson</i> , Professor.
<i>H. Ankarcrona</i> , Major.	<i>Carl Benedicks</i> , General-Konsul.	<i>Edv. Bergh</i> , Professor.	<i>C. F. Bergstedt</i> , Led. af Riksd. 1:a Kammare.
<i>N. J. Berlin</i> , General-Direktör.	<i>Gillis Bildt</i> , Öfver-Ståthållare.	<i>Alf. Björkman</i> , Förest. för Stockholms Slöjdskola.	<i>R. Bruzelius</i> , Med. Dr.
<i>Edv. Carleson</i> , Justitie-Råd.	<i>Henrik Davidson</i> , General-Konsul.	<i>Gust. von Düben</i> , Professor.	<i>A. W. Dufva</i> , vice Håradshöfding.
<i>Knut Edberg</i> , Snickaremästare.	<i>Er. Edlund</i> , Professor.	<i>J. F. Eklund</i> , Just. Borgmästare.	<i>A. Erdmann</i> , Professor.
<i>C. M. Fallenius</i> , Theol. Dr., Pastor Primarius.	<i>Hans Forssell</i> , Docent.	<i>A. H. Fock</i> , Byråchef.	<i>Frith. Grafström</i> , Theol. Dr., Kyrkoherde.
<i>J. A. Gripenstedt</i> , f. d. Statsråd.	<i>H. Hagerman</i> , Smed.	<i>N. P. Hamberg</i> , Med. Dr., Insp. för Farm. Inst.	<i>Artur Hazelius</i> , Lektor.
<i>Joh. Aug. Hazelius</i> , General-Major.	<i>Abr. Hirsch</i> , Musikhandlare.	<i>Hj. Holmgren</i> , Professor.	<i>F. W. Hultman</i> , Lektor.
<i>Carl Hägerflycht</i> , General-Major.	<i>Johan Jolin</i> , Litteratör.	<i>L. Kinmanson</i> , Kammar-Rätts-Råd.	<i>G. E. Klemming</i> , Kongl. Bibliothekarie.
<i>E. G. Klingensstjerna</i> , Öfverstelöjtnant.	<i>Sv. Lagerberg</i> , General-Major.	<i>J. M. Lemchen</i> , Med. Dr.	<i>C. B. Lilliehöök</i> , Lots-Direktör.
<i>W. Lindberg</i> , Fabriksidkare.	<i>Alb. Lindhagen</i> , Revisions-Sekreterare.	<i>D. G. Lindhagen</i> , Professor.	<i>C. G. Lindmark</i> , Major.
<i>Carl A. Lindroth</i> , Grosshandlare.	<i>C. E. Ljungberg</i> , t. f. Advokatfiskal.	<i>Chr. Lovén</i> , Med. Dr.	<i>Henric Lovén</i> , Expeditions-Chef.
<i>S. Lovén</i> , Professor.	<i>Fr. Lundberg</i> , Professor.	<i>C. F. Lundström</i> , Fabriksidkare.	<i>P. H. Malmsten</i> , Professor.
<i>L. Manderström</i> , President.	<i>C. J. Meijerberg</i> , Folkskoleinspektör.	<i>J. P. Molin</i> , Professor.	<i>Adolph Peyron</i> , Grosshandlare.
<i>Fr. v. Rosen</i> , Grefve.	<i>A. Rosengren</i> , Skomakare.	<i>Carl J. Rossander</i> , Professor.	<i>Carl Santesson</i> , Professor.
<i>N. H. Selander</i> , Professor.	<i>P. A. Siljeström</i> , Rektor.	<i>David Sjöstrand</i> , Coll. Scholæ.	<i>C. Skogman</i> , Fullm. i Riksbanken.
<i>Sven Sköldberg</i> , Med. Dr.	<i>J. W. Smitt</i> , Konsul.	<i>Aug. Sohlman</i> , Fil. Dr.	<i>A. W. Staaff</i> , Rektor.
<i>Sten Stenberg</i> , Professor.	<i>Knut Styffe</i> , Öfver-Direktör för Teknol. Inst.	<i>John Söderberg</i> , Fabriksidkare.	<i>C. Wilh. A. Tham</i> , Lektor.
<i>Wilh. Walldén</i> , Kongl. Sekreterare.	<i>A. O. Wallenberg</i> , Bankdirektör.	<i>Fab. Wrede</i> , General-Löjtnant.	

BILAGA 2

*Protokoll hållet vid Högskoleföreningens i Stockholm
sammanträde den 20 oktober 1869*

Protokoll, hållet vid Högskoleföreläsning: Ark. Just. 23/10 1869

Linderström

S. 1.

[illegible]

8.2.

Hyphaleprovingen fordekte endeligt sig vaa Kæftensad. Enniger Kæftensad.

§. 3.

Not sufficient, not und. status below of *Sex calamator* Vol. of *Sex Agrelis calamator*
 i. *Stenogramma* *Agrelis* *ultrazor* *fascia*.

gera Prunogrum Perystet,

- " Professorin, Fräulein von Döhlen,
- " Revision's Secretarinn Kindlerin,
- " Präsidentin, Frau Eduard Gräfe Meindorfstr.,
- " Großhausländen Beyrau als
- " Professorinn Lautschan.

§. 4.

Ud af Ordføreren.

Den Ordføreren for Foreningen og de desse Styrelse udvælgte medlemmer vil ved at tage del i den forenede Højskoleforening.

§. 5.

Ud af vice Ordføreren.

Den Højskoleforening vil ved at tage del i den forenede Højskoleforening, og ved at tage del i den forenede Højskoleforening, og ved at tage del i den forenede Højskoleforening.

§. 6.

Styrelse udvælgte.

Den forenede Højskoleforening vil ved at tage del i den forenede Højskoleforening, og ved at tage del i den forenede Højskoleforening, og ved at tage del i den forenede Højskoleforening.

§. 7.

Løsning mellem Styrelse og medlemmer.

Foreningens udvalgte Styrelse vil ved at tage del i den forenede Højskoleforening, og ved at tage del i den forenede Højskoleforening, og ved at tage del i den forenede Højskoleforening.

§. 8.

Styrelse og Højskoleforening.

Foreningens udvalgte Styrelse vil ved at tage del i den forenede Højskoleforening, og ved at tage del i den forenede Højskoleforening, og ved at tage del i den forenede Højskoleforening.

§. 9.

Styrelse og Højskoleforening.

Foreningens udvalgte Styrelse vil ved at tage del i den forenede Højskoleforening, og ved at tage del i den forenede Højskoleforening, og ved at tage del i den forenede Højskoleforening.

ett exemplar af de Tertningslitter, som Kønene af udfer:
des for indsendelse af mødt til Haysbale Grundfund.

§. 10.

Hypotesen erholdt updrag af ganske dages protokollat og granskning af protokollat
af aflæst de Højfærdige, som blifvit beoludat.

in firmis
Adm. Hindsager

Korta biografier

Nedan följer undertecknarna och medlemmarna i Högskoleföreningen 1869 i bokstavsordning. Den titel som anges först är den titel som användes 1869 i samband med "Inbjudning..." och vid fotograferingen.

Texterna är utdrag ur artiklar i *Svenskt Biografiskt Lexikon* (SBL). Artikelförfattare, band, och sidnummer anges. SBL, personhistoriskt lexikon, började ges ut 1917, omfattar i mars 2018 A-Swenson. SBL lanserades på Internet i mars 2012.

Då uppgifter om några personer saknas i SBL har serien *Om Svenska Män och Kvinnor* (SMoK) använts. Vissa uppgifter har återfunnits i *Minnesskrift vid Stockholms Stadsfullmäktiges 50-årsjubileum* och i *Nordisk Familjebok*. I de fall uppgift om civilstånd saknas i dessa källor har *Folkräkningar Sveriges befolkning 1860–1910* anlåtats, sok. riksarkivet.se, Riksarkivet SVAR-Svensk arkivinformation.

För några av dem som undertecknade "Inbjudning..." 1869 lyfter deras hävdatecknare i SBL just engagemanget för högskolan. Det kan emellanåt vara en slump beroende på den som tecknat porträttet, men beror troligen mer på personens faktiska engagemang.

Förkortningar är de vedertagna, ex. AK och FK för riksdagens andra respektive första kammare. Ledamotskap anges genom t.ex. stadsfullmäktige (= alltid Stockholms stadsfullmäktige). Vetenskapsakademien förkortas VA eller KVA. StH (Stockholms Högskola).

1. ABELIN, HJALMAR AUGUST (1817–1893). Professor i Pediatrik, KI. Medlem av direktionen Stockholms Enskilda Bank 1859–71, ledamot stadsfullmäktige 1863–67 och ledamot av fattigvårdsnämnden samma år. Gift med Johanna Brandelius. SBL, band 1, s. 1. Artikelförfattare Karl Oskar Medin.
2. ADLERSPARRE, AXEL (1812–1879). Kommendör vid Kongl. Flottan. Ledamot stadsfullmäktige, ledamot drätselnämnden 1866–79. Ledamot AK för Stockholms stad 1867–79. Gift med 1) Heliodora Anckarsvärd d. 1868, 2) Carin Sophie Leijonhufvud-Adlersparre 1869, bl.a. aktiv i Fredrika Bremer Förbundet. SBL, band 1, s. 182. Artikelförfattare Bertil Boëthius.
3. ALMQUIST, GUSTAF FRIDOLF (1814–1886). General-Direktör. Ledamot stadsfullmäktige 1863 (beredningsutskott och drätselnämnd). Hovrättsråd, Svea hovrätt. Chef för fängvårdsstyrelsen 1867. "Fängvård först under Almqvists tid". Ledamot FK 1871 – 80. Halvbror till Carl Jonas Love Almqvist. Gift med Maria Vilhelmina Grandin. SBL, band 1, s. 494. Artikelförfattare Bertil Boëthius.
4. ANDERSSON, NILS JOHAN (1821–1880). Professor, botaniker. Naturhistoriska riksmuseets botaniska avdelning, lärare vid Bergianska trädgårdsskolan i Stockholm, 1857 professor Bergianus. Gift med Anna E. Tigerhielm, "talangfull målarinna". SBL, volym 1, s. 701. Artikelförfattare Rob. E. Fries.
5. ANKARCROMA, HENRIC AUGUST (1831–1917). Arméofficer, landskapsmålare. Gift med Ebba J. Ankarcrona. SBL, band 2, s. 8. Artikelförfattare Helge Kjellin.
6. BENEDICKS, CARL THEODOR (1810–1889). General-Konsul och bankir. Gift med Emma Benedicks. SBL, band 3, s. 155, kort omnämnd under "Benedicks, släkt". Artikelförfattare Bertil Boëthius. (Det var Gustaf Benedicks som ingick i Decemberkommittén. 1865 ledamot stadsfullmäktige).
7. BERGH, JOHAN EDWARD (1828–1880). Professor, Konstakademien. Gift med Amanda J. Helander (målare). SBL, band 3, s. 525. Artikelförfattare Georg Nordensvan.
8. BERGSTEDT, CARL-FREDRIK (1817–1903). Led. af Riksd 1:a Kammare, ledamot av FK för Östergötlands län 1867–75. Utgav Aftonbladet 1852. "Vår förste specialutbildade sankritist". "Även för en mångsidigare kvinnobildning uttalade han sig, ehuru han hoppades, att kvinnoarbete utanför hemmen skulle kunna begränsas till undantagsfall". Stort intresse för Stockholms slöjdskola och folkhögskolorna. "Med utgångspunkt från det gamla liberala önskemålet att få Uppsala universitet flyttat till huvudstaden arbetade han i riksdagen för anslag åt karolinska institutet och var verksam för upprättandet av Stockholms högskola." Gift med Anna E. Geijer. SBL, band 3, s. 681. Artikelförfattare Viktor Svanberg.
9. BERLIN, NILS JOHAN (1812–1891). General-Direktör, riksdagen FK 1867–73. Ledamot läroverkskommittén 1870–72. Lärare Nya Elementarskolan i Stockholm, professor i

Lund, rektor 1854–55. Ordf. direktionen över Kungl. Gymnastiska centralinstitutet 1866–80. Gift med 1) Fredrika D. Hambraeus, 2) Emilia C. Braune, 3) Emilie V. Krieger. SBL, band 3, s. 759. Artikelförfattare Hj. Löndahl.

10. BILDT, GILLIS (1820–1894). Öfver-Ståthållare. Överståthållare i Stockholm 1862; stadsfullmäktiges ordförande 1863–1874. Ledamot FK 1867–74, ånyo från –87. Kontakter med Lars Johan Hierta, släktskapsrelationer. Gift med Lucile R. Dufwa. SBL, band 4, s. 318. Artikelförfattare C. Hallendorff.

11. BJÖRKMAN, ALF (1819–1900). Föreståndare för Stockholms slöjdskola. Gift med Augusta A. Siöberg. SBL band 4, s. 592. Artikelförfattare B. Boëthius.

12. BRUZELIUS, RAGNAR (1832–1902). Med. Dr. Docent i medicin, KI 1863. Gift med 1) Kristina H. Kempe, 2) Lotty H. Kempe (halvsyster). SBL band 6, s. 578. Artikelförfattare S. Bock.

13. CARLSON, EDUARD HENRIK (1820–1884). Justitie-Råd 1860–1874. Ledamot FK 1874–84, Kalmar län. Gift med Marie Louise A. Arfwedson. SBL band 7, s. 441. Artikelförfattare G. Jacobson.

14. DAVIDSON HENRIK, (1823–1895). General-Konsul, ledamot stadsfullmäktige 1863–69. Beredningsutskott 1864–68, drätselnämnden 1863–67. Gift med Sara Matilda Meyerson. SBL band 10, s. 343. Artikelförfattare Erik Vennberg.

15. VON DÜBEN, GUSTAF WILHELM JOHAN (1822–1892). Professor 1858, KI. "led. av ridderskapet och adeln vid riksdagarna 1847–48, 1850–51, 1853–54, 1856–58, 1859–60, 1862–63 och 1865–66". Ledamot stadsfullmäktige 1863–74. ledamot fattigvårdsnämnden. Ledamot av styrelsen för Stockholms högskola 1871–87. Lärare i fysiologi och hälsolära vid Högre lärarinneseminariet 1861–75. Gift med Carolina C. von Bahr, fotograf ("Lotten von Düben"). SBL, band 11, s. 665. Artikelförfattare C. D. Josephson, Ture Petré, Bengt Hildebrand. *Ingick i Decemberkommittén 1865*.

16. DUFWA, ALFRED WILHELM (1825–1883). Vice Häradshövding. Huvudredaktör för Aftonbladet 12 oktober 1869 – 13 mars 1870. Medlem av borgarståndet vid riksdagen 1865–66, riksdagen AK 1870–72, ledamot stadsfullmäktige 1863–67, drätselnämnden 1863–64 och 1866–67. Gift med Regina E. Hultgren, skilsmässa 1881. SBL band 11, s. 497. Artikelförfattare K.G. Simonsson, Torsten Dufwa.

17. EDBERG, KNUT (1814–1896). Snickaremästare, ledamot stadsfullmäktige 1863–91, drätselnämnden 1863–83. Yrkesutbildningsfrågor. Gift med Sophia Theresia. Lederer, Löfgren, 2005, Linköpings universitet.

18. EDLUND, ERIK (1819–1898). Professor, docent UU, fysiker vid Vetenskapsakademien. Ledamot AK 1872. Ogift. SBL band 12, s. 161. Artikelförfattare Erik Hulthén.

19. EKLUND, J.F. (1802–1883). Just. Borgmästare, ledamot borgarståndet 1844–45 och 1847–48. Stadsfullmäktige 1863–79, vice ordförande 1863–74, ledamot drätselnämnden

1863–73. Gift med? Minnesskrift vid Stockholms Stadsfullmäktiges 50-årsjubileum.

20. ERDMANN, AXEL (1814–1869). Professor. Se även Meijerberg (54). Geolog (SGU), KVA. Gift med Sophia Charlotta Nyström. SBL, band 14, s. 24. Artikelförfattare Nils Zenzén.

21. FALLENIIUS, CARL MAGNUS (1815–1879). Theol. Dr., Pastor Primarius. UU. Gift med Sofia M. Laurenus. SBL, band 15, s. 300–303. Artikelförfattare Bror Olsson.

22. FOCK, ALFRED HENRIK (1818–1901). Byråchef, professor i allmän och tillämpad fysik vid Teknol. inst. 1858, led. Riddarhuset 1859–60, 1865–66, riksdagens AK 1863–87, 1891–93, ledamot stadsfullmäktige 1863–68, ordförande i Slöjdskolans i Stockholm styrelse 1868–71. Byråchef i civildepartementet 1870. Gift med Axelina M. Fries. SBL band 16, s. 236. Artikelförfattare Bengt Hildebrand. *Ledamot av Decemberkommittén*.

23. FORSELL HANS (1843–1901). Docent, historiker. UU. Sekreterare i kommittéer, FK 1880–97, stadsfullmäktige 1881–1901, allmänt liberal. Sekr. i Sällskapet för nyttiga kunskapers spridande 1869–75. Ledamot i Svenska Akademien. Gift med Hildegard Zuleima Eneroth. SBL, band 16, s. 344. Artikelförfattare Herman Schück.

24. GRAFSTRÖM, FRITHIOF (1827–1883). Theol. Dr., Kyrkoherde. UU, FK 1875–83. Gift med Heloise D. Hazelius (dotter till J.A. Hazelius). SBL, band 17, s. 206. Artikelförfattare Herman Schück.

25. GRIPENSTEDT, JOHAN AUGUST (1813–1874). F.d. Statsråd "godsägarliberalismen"/måg till gods- och bruksägaren August Anckarsvärd, "odlade förbindelsen med överste J.A. Hazelius" (se nedan under Hazelius). Gift med Eva S. Anckarsvärd, konstnär (teckningar), repr. Nationalmuseum. SBL band 17, s. 318. Artikelförfattare Sven Eriksson.

26. HAGERMAN, HENRIK (1822–1903). Smed, smedmästare, innehavare av en smides- och mekanisk verkstad i Stockholm. Ordförande i stadens arbetareförening 1866–79. Stadsfullmäktige 1869–92. AK 1876–78. Gift med Katrina Josefine Söderberg. SBL, band 17, s. 738, Hagerman, släkter, s. 739. Artikelförfattare Bengt Hildebrand.

27. HAMBERG, NILS PETER (1815–1902). Med. Dr. Insp. för Farm. Inst. UU, läkare, lärare i kemi. Gift med Emma A. Härnström. SBL band 18, s. 359. Artikelförfattare Gösta Berg.

28. HAZELIUS, JOHAN AUGUST (1797–1871). General-Major, ledamot stadsfullmäktige 1863–71, beredningsutskottet 1863–65. FK 1867–71. Intresserade sig som riksdagsman och stadsfullmäktig för undervisningsfrågor. Adjunkt Nya elementarskolan 1864, t.f. lektor Högre lärarinneseminariet 1864–68. Gift med Eva L. Svanberg. SBL band 18, s. 356. Artikelförfattare Bertil Romberg.

29. HAZELIUS, ARTHUR (1833–1901). Lektor, t.f. lektor Högre lärarinnesem. i Stockholm 1864–68, grundare av Skandinavisk-etnografiska samlingarna, från 1880 Nordiska museet. Nuvarande Skansen från 1891. Fadern (Johan August) nära anknytning till Carl Jonas Love Almqvist "och den kritiska inställning man där hyste till tidens of-

ficiella skolväsen". Gift med Sofia E. Grafström. SBL band 18, s. 359. Artikelförfattare Gösta Berg.

30. HIRSCH, ABRAHAM (1815–1900). Musikhandlare, led. stadsfullmäktige 1865–67, ekonomidirektör i Aftonbladet 1869–79. Förläggare. Gift med Paulina Meyerson. SBL band 19, s. 86. Artikelförfattare Olle Franzén.

31. HOLMGREN, HJALMAR (1822–1885). Professor UU. Tf professor i matematik och mekanik 1855–57 Tekn. inst. (=KTH från 1877), prof 1857, föreläste i ren matematik o medv. vid Sthlms högskola 1878–84. Gift med Lovisa Augusta Vilhelmina Norgren. SBL band 19, s. 253–255. Artikelförfattare Sven Em. Ohlson.

32. HULTMAN, FRANS WILHELM (1829–1879). Lektor UU. Lektor vid Högre lärarinneseminariet 1861–72. Gift med Augusta Ulrica Fredrica Amalia Teuchler. SBL band 19, s. 469–470. Artikelförfattare Gustav Hössjer.

33. HÄGERFLYCHT, CARL (1817–1881). General-Major. Ogift. SBL, Hägerflycht, släkt, band 19, s. 605. Artikelförfattare Hans Gillingstam.

34. JOLIN, JOHAN (1818–1884). Litteratör UU, skådespelare K teatern, litteratör. Som författare "allmän liberal tendens". Gift med Catharina Mathilda Wigert. SBL band 20, s. 356–360. Artikelförfattare Stig Torsslow.

35. KINMANSON CARL LEONARD (1811–1871). Kammar-Rätts-Råd, ledamot stadsfullmäktige 1864–1870, ledamot beredn.utskottet 1864–68. AK från 1867. Ogift. SBL band 21, s. 155. Artikelförfattare Sune Hofsten.

36. KLEMMING, GUSTAF EDVARD (1823–1893). Kongl. Bibliothekarie. UU, överbibl KB 1877 (KB fr.o.m. 1858). Gift med Clara Louise Schönberg. SBL band 21, s. 275–280. Artikelförfattare Ulla Ehrensvärd.

37. KLINGENSTJERNA, ERIK GUSTAF (1822–1894). Överstelöjtnant. Gift med? SBL band 21, s. 318. Artikelförfattare Sten Lindroth.

38. LAGERBERG CARL SVEN AXEL (1822–1905). General-Major, led av FK 1867–84, led stadsfullmäktige 1863–69 "Vid riksdagen 65 lyckades han vinna några av sina inflytelserika officersvänner för representationsreformen". Gift med Mariana Lovisa von Rosen. SBL band 22, s. 54–55. Artikelförfattare Bertil Broomé.

39. LEMCHEN, JOHAN MAGNUS (1811–1877). Med. Dr Regementsläkare. Gift med Johanna Lovisa Söderström. SBL Lemchen, släkt, band 22, s 521. Artikelförfattare Hans Gillingstam (H G-m).

40. LILIEHÖÖK, CARL BARTHOLD (BERTIL) (1809–1890). Lots-Direktör, sergeant, styrman, lärare i fysik, kapten, kommandörkapten, ledamot stadsfullm. 1863–70, ledamot drätselnämnden 1863–66, beredn.utsk 1869–70. Gift med Johanna Amalia Charlotta Lembke. SBL band 23, s. 113. Artikelförfattare Bertil Broomé.

41. LINDBERG, WILLIAM (1818–1877). Fabriksidkare, ledamot av stadsfullm. från 1863, beredn.utskottet, AK 1869–72. Gift med Emilie Augusta Thavenius. SBL, band 23, s. 242. Artikelförfattare Göran Nilzén.

42. LINDHAGEN, ALBERT (1823–1887). Revisions-Sekreterare Ledamot stadsfullmäktige 1863–87 vice ordf 1879–87, drätselnämnden 1867–80, under åren stort antal befattningar och uppdrag, bland vilka kan nämnas exped.chef i civildep. 1864–66, led. AK 1869. Ledande kraft vid tillkomsten av Stockholms stadsplan 1866 (66-års stadsplanekommission) i sin helhet antagen 1880. Ledamot av och sekreterare i Högskoleföreningens i Stockholm styrelse 1869–82; led. av styrelsen och inspektor för Stockholms högskola 1878–87; styrelsens sekr. 1878–84; som ledamot vald av Stockholms stadsfullmäktige. Gift med 1) Anna Emilia Schönmejr 2) Elin Mathilda Schönmejr (syster till första hustrun). SBL band 23, s. 464. Artikelförfattare Gösta Selling. Carl-Gustaf Thomasson, Stockholms högskola 1878–87, Matrikelbiografier.

43. LINDHAGEN, DANIEL GEORG (1819–1906). Professor, astronom, VA. Ledamot av direktionen för Högre lärarinneseminariet 1866–78. Intresserad av undervisningsfrågor. "Deltog i förberedelserna till Stockholms högskola, särskilt vid underhandlingar med de första lärarna". Gift med Olga Anna Wilhelmina v Struve. SBL band 23, s. 461. Artikelförfattare Olle Franzén.

44. LINDMARK, CARL GUSTAF (1826–1892). Major. Gift med Jenny Carolina Charlotta Wahlberg. SBL Lindmark, släkt, band 23, s. 521. Artikelförfattare Georg Schakne.

45. LINDROTH, CARL ANDERS (1833–1904). Grosshandlare. "Övertog 1870 sin svärfars järnfirma, Sveriges största och mest ansedda". Gift med Klara Matilda Haglund. SBL Lindroth, släkt, band 23, s. 571. Artikelförfattare Hans Gillingstam.

46. LJUNGBERG, CARL EDUARD (1820–1910). T.f. advokatfiskal. UU "...intresserad av det mesta som rörde sig i samhället, författade ett stort antal skrifter /.../ tillhörde borgarståndets liberala fraktion /.../ för att ytterligare belysa L:s vidsträckt intressen kan nämnas att han var en av dem som verkade för tillkomsten av en högskola i Stockholm". Ledamot av borgarståndet i riksdagarna 1862–63 och 1865–66. Led. av FK 1895–1903. Gift med 1) Augusta Carolina Catharina Lucia af Wetterstedt 2) Fanny Charlotta Hammarström. SBL band 23, s. 793. Artikelförfattare Göran Nilzén.

47. LOVÉN, OTTO CHRISTIAN (1835–1904). Med. Dr. Bror till Johan Henric (se nedan) UU, KI, rektor KI 1884–1886. Stadsfullmäktige 1889–94, AK. "arbetade för ökad folkbildning. Han hörde till högskoleföreningen och till styrelsen för Sthlms arbetarinstitut". Gift med Elisabet Johanna (Hanna) Emilia v Julin. SBL band 24, s. 142. Artikelförfattare Olle Franzén.

48. LOVÉN, JOHAN HENRIC (1827–1908). Expeditions-Chef. UU "doc i handelsrätt, div. höga uppdrag i reg. o. riksdag. Gedigen humanistisk bildning". Gift med Gertrud Carolina Augusta Sundmark. SBL band 24, s. 140. Artikelförfattare Sven Åstrand.

49. LOVÉN, SVEN LUDVIG (1809–1895). Professor. Farbror till Otto och Henric (se ovan). UU, LU, studier vid universitetet i Berlin som 21-åring. Zoolog. Engagerade sig ogärna politiskt, men i undervisningsfrågor visade han radikala åsikter. Som ledamot i direktionen för Nya Elementarskolan ivrade han för vidgad naturvetenskaplig undervisning på latinets bekostnad, och i tal och skrift arbetade han för flyttning av UU till Sthlm och senare för högskola där. Gift med Sigrid Mathilda Ekström. SBL band 24, s. 138. Artikelförfattare Olle Franzén. *Ingick i Decemberkommittén*.

50. LUNDBERG, FREDRIK ALBERTINUS (1825–1882). Professor LU. MK (med.kand.). "Periodvis fattigläkare och överläkare vid Djurgårdens koleraskukhus". Gift med Wilhelmina Elisabeth (Betty) Margaretha Rundqvist. SBL, band 24, s. 191. Artikelförfattare Olle Franzén.

51. LUNDSTRÖM, CARL FRANS (1823–1917). Fabriksidkare. Mässingsgjuteriet i Jönköping, tändsticksfabrik, mekanisk verkstad, mekaniskt väveri. Resor till Tyskland, England. Led. stadsfullmäktige 1865–83, led. av Tekniska skolan 1867–74, AK 1873–75. Gift med Sophia Christina Augusta Charlotta Malmberg. SBL band 24, s. 403. Artikelförfattare Mats Thunander.

52. MALMSTEN, PEHR HENRIK (1811–1883). Professor. UU, prof vid KI 1860, stadsfullmäktige 1863–70, suppl. beredningsutskottet, läkare hos Oscar II. "M var lärare i nära fyra decennier och hade när han avgick undervisat omkr. 600 av de då 700 svenska läkarna". Gift med Emilia Christina Margareta Hård af Segerstad. SBL band 25, s. 8. Artikelförfattare Lars Öberg. *Ingick i Decemberkommittén*.

53. MANDERSTRÖM, CHRISTOFFER RUTGER LUDVIG (1806–1873). President i Kommerskollegium. UU. Led av FK från 1866, ordförande i styrelsen för Stockholms högskoleförening från 1869. "Starkt konservativ". Gift med Ebba Märta Mathilda Johanna Banér. SBL band 25, s. 50. Artikelförfattare Alf W. Johansson.

54. MEIJERBERG, CARL JONAS (1816–1903). Folkskoleinspektör. Se även Erdmann (20). UU, informatör, lärare, folkskoleinsp. Sthlm 1863–88, AK 1867–69, Sthlms högskoleförening 1869–87, Aftonbladets styrelse. Ogift. SBL band 25, s. 329. Artikelförfattare Viking Rendahl.

55. MICHAELSON, JOHANN (1816–1874). Fabrikör. Stadsfullm. 1863–65. Gift?

56. MOLIN, JOHAN PETER (1814–1873). Professor, skulptör. Konstakademien. Gift med Emma Amalia Erhardina Broberg, målarinna. SBL band 25, s. 656. Artikelförfattare Bo Lindwall.

57. PEYRON, ADOLPH (1823–1907). Grosshandlare, ledamot stadsfullm 1864–66, FK 1870–88. Ledamot styrelsen för Högskoleföreningen i Sthlm 1869–98. Gift med Fredrika Albertina. SBL Peyron, släkt, band 29, s. 279. Artikelförfattare Hans Gillingstam.

58. VON ROSEN, FREDRIK CARL (1818–1892). Grefve. Löjtnant. Ledamot stadsfullm. 1865–73, AK 1876–78. Gift med Hedvig Sophia Stenbock. SBL band 30, s. 383. Artikelförfattare Carl Henrik Carlsson.

59. ROSENGREN, ANDERS (1819–1884). Skomakare, skomakaremästare, stadsfullm. 1863–71. Gift med Johanna Sofia. Minnesskrift Stockholms stadsfullmäktiges 50-års-jubileum.
60. ROSSANDER, CARL J. (1828–1901). Professor. UU. Prof. KI 1885. Kirurg, ögonläkare. Ledamot stadsfullm 1871–77, AK. Gift med 1) Emma Charlotta Godenius 2) Hedvig Wendela Forsgren. SMoK, band 6, s. 368. Medarbetare Pehr Henrik Törngren.
61. SANTESSON, CARL GUSTAF (1819–1886). Professor. UU. Med.fak. Auskulterade i Köpenhamn..”starka intryck av den praktiskt orienterade utbildning.” KI, omfattande studieresor, ledamot av styrelsen för StH 1878. Gift med Hedvig Lovisa Carolina Lovén, dtr till professor Otto Christian Lovén o Elisabet Johanna (Hanna) Emilia v Julin. SBL band 31, s. 426. Artikelförfattare Göran Nilzén.
62. SELANDER, NILS HAQVIN (1804–1870). Professor. UU. Astronom, Vet.akad. Prof. Titel. 1837 föreståndare för Observatoriet. Ledamot av direktionen för Sthlms stads undervisningsverk från 1861. 1867–70 ledamot för Västernorrlands län i FK. (Uppgift från Svenskt biografiskt handlexikon 1906 och SMoK 1949). Gift med Maria Mathilda Kristina Neijber. SMoK, band 6, s. 621. Medarbetare Gunnar Reuter.
63. SILJESTRÖM, PER ADAM (1815–1892). Rektor. UU. FK. Doc. i experimentell fysik. Rektor vid Nya Elementarskolan i Sthlm, led av dir över Statens sem. för utbildandet av lärarinnor, hans främsta insats gällde skolan. Intresse för skolsystemet i USA. Gift med Carolina Lovisa Lagerqvist. SBL band 32, s. 231. Artikelförfattare Gunnar Richardson.
64. SJÖSTRAND, DAVID (1819–1883). Coll. Scholae (Collega scholasticum, samtliga lärare vid ett läroverk). Fil.dr. Rektor vid Maria skola i Sthlm. Ogift. SMoK, band 7, s. 74. Medarbetare Pehr Henrik Törngren.
65. SKOGMAN, CARL JOHAN ALFRED (1820–1907). Fullm i Riksbanken, friherre, sjöofficer, politiker. Riksbanken 1863–74, FK, stadsfullmäktige 1863–75. Gift med Agnes Fredrika Gustafva Pappius. SMoK, band 7, s. 88–89. Medarbetare Otto Robert Landelius.
66. SKÖLDBERG, SVEN (1838–1872). Med. Dr. UU, KI. Studieresa England, Frankrike. Gift med Vendela Schürer von Waldheim. SMoK, band 7, s. 102. Medarbetare Pehr Henrik Törngren.
67. SMITT, JOHAN WILHELM (1821–1904). Konsul, argentinsk konsul i Sthlm –64, led. av stadsfullm. 1866–70. I första hand finans- och industriman. ...”ansågs som en av Sthlms kapitalstarkaste personer”. I två omgångar ledamot av stadsfullmäktige. Socialliberal...”om månandet av naturvetenskap liksom om Sthlm ... erhålla högskola av god kvalitet”. ”En av StH:s enskilt största donatorer”. Även betydande donation till KTH. Gift med Eufrosyne (Ina) Amalia Lundmark. SBL band 32, s. 579. Artikelförfattare Weine Karlsson.

68. SOHLMAN, PER AUGUST (1824–1874). Fil. Dr. UU, medarb. i AB –52. Red. o. utg. 1855–56, –57–69 och från mars –70. Gift med Hulda Maria Sandeberg. Dotter Signe, målarinna och textilkonstnär (studerat vid Rossanderska kursen i Stockholm, "ett slags friare vuxenutbildning för bildningstörstande kvinnor" tillsammans med Ellen Key, Anna Whitlock och Julia Kjellberg). SBL band 32, s. 624. Artikelförfattare Eric Johannesson.

69. STAAF, ALBERT WILHELM (1821–1895). Rektor. UU, humanist, rektor Nya Elementarskolan i Sthlm 1865–70, lektor i svenska och tyska. Prästvigdes 1871, kyrkoherde i Adolf Fredrik. Behöll kontakten med undervisningsväsendet, socialt engagerad. Stadsfullmäktige 1867–73, AK 1873–75 representerande staden. Gift med Fredrica Wilhelmina (Mina) S, fSchöne. SBL band 33, s. 94. Artikelförfattare Andreas Tjerneld.

70. STENBERG, STEN (1824–1884). Professor. UU. KI, prof. i kemi och farmaci 1859. 1870 ledamot av styrelsen för Teknologiska inst. (från 1877 Kungl. Tekn.högskolan). Gift med Gustafva Margareta. SBL SMoK, band 7, s. 196. Medarbetare Pehr Henrik Törngren.

71. STYFFE, KNUT (1824–1898). Öfver-Direktör. Teknol. Inst. UU. Utlandsresor, Tyskland, Frankrike, England. "Skolan skulle bli en modern vetenskaplig läroanstalt, där studentexamen krävdes för inträde, efter förebild från de då nyinrättade tekniska högskolorna ute i Europa." Gift med Berta Amalia Ekström. SBL häfte 166, s. 127. Artikelförfattare Jörgen Langhof.

72. SÖDERBERG, JOHN (1810–1892). Fabriksidkare, donator. "Öfvertog 1831 efter sin fader en strumpfabrik, som han förstod att göra till en särdeles inbringande affär och testamenterade till Stockholms högskola ett belopp, som vid utredningen uppgick till 2, 036, 828 kr., dels till stipendier à 600 kr., dels, till större delen, till fyllande av sådana högskolans behof, som med dess ändamål må anses öfverensstämmande, dock ej till byggnader". Led. stadsfullmäktige 1863–79. Ogift. Nordisk Familjebok, 1919, band 28, s.135.

73. THAM, C.W-A (1812–1873). Lektor, Carl Wilhelm August. Historiker, geograf, docent UU, lektor Strängnäs gymnasium, Krigsakademien på Karlberg. Gift med 1) Livia Johanna Pålman, 2) Amanda Matilda von Scheele. Nordisk Familjebok, 1919, band 28, s.1042.

74. WALLDÉN, WILHELM (1836–1906). Kongl. Sekreterare, godsägare, tidningsutgivare och riksdagsman. 1869 övertog av fadern Sthlms Dagblad. Stadsfullmäktige 1869–75. "W. är en av den sv.1800-talspublistikens främsta företrädare". Gift med Ebba Langenborg. SMoK, band 8, s. 170. Medarbetare Uno Dalén.

75. WALLENBERG, ANDRÉ OSCAR (1816–1886). Bankdirektör, bankman, politiker, riksdagsledamot borgarståndet 1853–63, stadsfullm 1863–86, vice ordf 1875–77, ledamot beredningsutskottet 1865–67, 1881–86. Ledamot riksdagen 1867–86. Stockholms En-

skilda Bank 1856. Socialt liberal, kvinnor fick arbeta i banken. Gift med 1) Catharina Wilhelmina Andersson, 2) Anna von Sydow, målare. SMoK band 8, s. 174. Medarbetare Erin E. Fleetwood. *Ingick i Decemberkommittén.*

76. WREDE, FABIAN JACOB (1802–1893). General-Löjtnant. Friherre, arméofficer, vetenskapsman, uppfinnare. Kusin med Fredrika Bremer. Gift med Aurora Elisabeth de Geer. SMoK, del 8, s. 440. Medarbetare Martin Frank, Sigurd Lindman.

Källor och litteratur

Högskoleföreningens i Stockholm arkiv och Stockholms högskolas arkiv återfinns i Riksarkivet, forskarexpeditionen i Arninge. Stockholms stadsarkiv har i sitt förvar handlingar från Stockholms stadsfullmäktige. Riksdagstrycket och handlingar från Stockholms stadsfullmäktige är tillgängligt online. I Kungl. Biblioteket är det i första hand tidningspress som studerats.

De personbeskrivningar som återfinns i avsnitten "Några ledande personer" och "Kvinnorna som inte undertecknade" har i huvudsak hämtats ur Svenskt Bibliografiskt Lexikon. I de fall uppgifter saknas har serien Svenska Män och Kvinnor anlitats. Vidare har uppgifter även inhämtats genom Projekt Runeberg (runeberg.org) som "arbetar på frivillig grund med att skapa fria elektroniska utgåvor av klassisk nordisk litteratur och göra dem öppet tillgängliga över Internet". Det gäller främst Tidskrift för hemmet och Idun. Litteratur som använts har dels utgjorts av skildringar kring Stockholm som stad under 1800-talet och som komplettering till personporträtten för flera av de ledande personerna i kretsen av de 76 undertecknarna och initiativtagarna.

OTRYCKTA KÄLLOR

Riksarkivet, (RA), Avd. Arninge

Stockholms högskoleförenings arkiv 1865–1869

Stockholms stadsarkiv (SSA)

Kommunfullmäktigetrycket 1863–2009 (tillgänglig via Digitala forskarsalen).

Berednings-Utskottets Utlåtanden och Memorial N:ris 97–99: Utlåtande i anledning af väckt fråga om åtgärder till firande af nationalrepresentationens ombildning. N:o 97.

Kungl Biblioteket (KB)

Digitaliserat riksdagstryck för ståndsriksdagen 1521–1866

TIDNINGAR

Aftonbladet (AB), Nya Dagligt Allehanda (NDA) (digitaliserade)

Veckotidningen Idun, Göteborgs universitetsbibliotek (digitaliserad)

Tidskrift för hemmet tillägnad den svenska Qvinnan, Göteborgs universitetsbibliotek (digitaliserad)

TRYCKTA KÄLLOR

Svenskt Biografiskt Lexikon (SBL)

Svenska Män och Kvinnor (SMoK)

Stockholms Stadsfullmäktiges Berednings-Utskotts Utlåtanden och Förslag under år 1865. Stadens Revisionskontor. (Stockholm: P.A. Norstedt & Söner, 1865).

LITTERATUR

Bedoire, Fredric, Thullberg, Per, *Stockholms universitet 1878–1978* (Uppsala: Almqvist & Wiksell, 1978).

Blomqvist, Göran, *Elfenbenstorn eller statsskepp? Stat, universitet och akademisk frihet i vardag och vision från Agardh till Schück*. Akademisk avhandling, (Lund: Lund University Press, 1992).

Dahlman, Eva, "Kvinnliga pionjärer osynliga i fotohistorien", *Tidskrift för genusvetenskap* Nr 3–4 (1993).

Edvinsson, Rodney, Söderberg, Johan, *Prisomräknare från medeltiden till 2000*, Portalen för historisk statistik, historia.se. A Consumer Price Index for Sweden 1290–2008, Review of Income and Wealth, vol. 57 nr 2, (2011) s. 270–292. (Gällande 2019-04-04).

Engström, Eric, *Stockholms Högskolas gynnare Givare och donatorer under högskolans uppbyggnadsskede*. Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet, uppsats, (stencil, 1998).

Florin, Christina, ur *Kampen om kunskapen*, www.ub.gu.se/kvinn/portaler/kunskap/historik/ (Gällande 2019-04-04).

Heckscher, Ebba, *Några drag ur den svenska flickskolans historia Under fleres medverkan samlade av Ebba Heckscher*, (Stockholm: P.A. Norstedt & Söners förlag, 1914).

Hedin, Sven Adolf, *Belysning af förslaget om Upsala universitets flyttning till Stockholm*, (Upsala: Edquist & Berglund, 1863).

Historien om Göteborgs universitet, <https://www.gu.se/omuniversitetet/historik/historien-om-goteborgs-universitet> (Gällande 2019-04-04).

- Hwasser, Israel, *Om Carolinska Institutet, Betraktelse öfver det Medicinska Uppfostringsverkets nuvarande tillstånd av E.R.U.F.* I stället för författarnamn anges bokstäverna E.R.U.F. (En Röst Ur Fängelset) enligt publikationen Kulturrådet vid Karolinska Institutet av Jan Lindsten, 2012. KI:s hemsida www.ki.se (Gällande 2019-04-04).
- Högberg, Staffan, *Stockholms historia, småstaden, fabriksstaden, storstaden*, (Stockholm: Bonnier Fakta Bokförlag, 1981).
- Josephson, Ragnar, *Den nya stadsbilden från Tessins slott till Östbergs stadshus*, särtryck ur Svenska Turistföreningens årsskrift, 1922.
- Karolinska Institutets historia, Viktiga årtal*, <https://ki.se/om-ki/viktiga-artal>. (Gällande 2019-04-04).
- Lederer, Stephan Löfgren, Roland (2005) *Snickarmästare Carl Knut Edberg – tradition möter industrialisering*, Examensarbete, Carl Malmsten Centrum för Träteknik & Design, Linköpings universitet, 1993.
- Lennmalm, Frithiof, *Per Henrik Malmsten. Minnesteckning*, (Stockholm: A.B. Nordiska Bokhandeln, 1911).
- Liedgren, Rut, *Lärokursen för fruntimmer*. Ingår i Fataburen, Nordiska museets och Skansens årsbok. (Stockholm: Nordiska museets förlag, 1960).
- Lindberg, Folke, *Växande stad. Stockholms stadsfullmäktige 1862–1900*, (Uppsala: Almqvist & Wiksell, 1980).
- Lindhagen, Carl, Carl Lindhagens Memoarer II, *Om fadern Claes Albert Lindhagen. Kommunalpolitiker, grundare av Stockholms högskola, statsman, realpolitiker* (Stockholm: A. Bonnier, 1938).
- Minnesskrift vid Stockholms Stadsfullmäktiges 50-årsjubileum 1863–1913*. Biografier och porträtt samlade av Viktor Millqvist, (Stockholm: P.A. Norstedt & Söner, 1913).
- Nilsson, Göran B., André Oscar Wallenberg I, *Odysséernas år 1816–1856*. (Stockholm: P.A. Norstedt & Söners Förlag, 1984).
- Nilsson, Göran B., André Oscar Wallenberg (1816–1886) *Grundaren*. (Oskarshamn, Carlsons 2001).
- Selander, Nils och Edvard, *Två gamla stockholmares anteckningar* (Stockholm: P. A. Norstedt & Söners förlag, 1920).
- Selling, Gösta, *Esplanadsystemet och Albert Lindhagen. Stadsplanering i Stockholm åren 1857–1887*. Monografier utgivna av Stockholms kommunalförvaltning 22:V:1. (Stockholm: 1970).
- Stockholms tekniska historia. Ljus, kraft, värme. 100 år med el i Stockholm*. Stockholmsmonografier utgivna av Stockholms stad, red. Björn Hallerdt. (Stockholm 1992).
- Svanberg, Gustaf, *Hufvudstad och universitet, Reflektioner i anledning af frågan om Upsala universitets flyttning*. (Stockholm: E. Westrell, 1857).

- Söderlund, Ernst, *Föredrag hållet vid högskoleföreningens 100-års jubileum 1969*. (Stencil, 1969). Högskoleföreningens arkiv.
- Tunberg, Sven, *Stockholms Högskolas Historia Före 1950*. (Stockholm: Norstedts, 1957).
Boken utkom efter Sven Tunbergs bortgång 1954. Jonsson, Inge, *Personförteckning till Stockholms Högskolas Historia Före 1950* (stencil).
- Två bildade kvinnor & en skola. Nya Elementarskolan för flickor – Ahlströmska skolan*, Red. Kerstin Stark, (Stockholm: Stockholmia Förlag, 1999). Ullman, Annika, s.13–16.
- USK, Stockholms stad. Utrednings- och statistikkontoret 2005: Ur Statistisk Årsbok för Stockholm http://statistik.stockholm.se/attachments/article/38/arsbok_2005.pdf (Gällande 2019-04-04).

